

יבא לאור עולם!

הספר החדש

דרשות בגדי כהן

חידושים פלפולים ודרשות נפלאות
מאת האי פה מפיק מרגליות

הגה"צ רבי

צבי יששכר
דוב הכהן כ"ץ
זצ"ל

אבדיק"ק ור"מ דושינסקיא וזמסב"ג

ועליו ניתוסף מפתח
הספרים וענינים, אוצר
בלום פנינים יקרים
מאמתחת המחבר זצ"ל

קחו ברכה אל בתיכם!

הספר
שרבנים
מגי"ש
ודרשנים
מזכים לה

להשיג
בכל חנויות
הספרים

בעזהש"ת

דרשות בגדי כהן

דרשות חידושים ופולמים
דנפקי מפום ממלל רבדבן
בקש"ת הגה"צ מזה"ר
רבי צבי יששכר דוב הכהן כ"ץ זצ"ל
אבדק"ק ור"מ בית יוסף צבי דושנסקיא
ב'זויליאמסבורג ניו יארק יצ"ו

להשיג הספר אצל המו"ל
שמואל שמעלקא הכהן כ"ץ

153 Ross st. #4

(917) 474-4403

Bigdykohen@gmail.com

כל הזכויות שמורות להמו"ל
ואיסור השגת גבול ידוע

נערך ונסדר לדפוס ע"י:
מכון אור התורה

כריכה ושערים:
שילוב

הקדמה מאת המו"ל

י'שמחו ה'תלמידים ו'יגילו ה'לומדים בהופעתו של ספרא רבא הדין **'דרשות בגדי כהן'** אשר דרוש דרש מורי ורבי זקני המחבר זצלה"ה זה רבות בשנים. והנה זה שלש שנים אשר רבים אומרים מי יראנו טוב, לשאוב עוד ממעיין תורתו של האי ממלל רברבן ופה מפיק מרגליות שהיה נובע מים חיים להשקות צמאון לבבות ישראל, ואשר למחיה שלחו ה' עם אוצרות מלאים בר. מה נכבד היום שבעזה"ש"ת זכינו להופעת אותם חידושי תורה ופלפולים, אשר נכתבו במשך השנים ונלקטו מדרשותיו הנעימים שנאמרו בכל מועד במועדו ובכל עידן ועידן, ודרשות אלו נשארו בידינו לשום לו שם ושארית ולהחיות עם רב, ברוך שהגיענו לזמן הזה.

אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת (ברכות ג ע"ב). מו"ז זצ"ל בהקדמה לאחד מגליוני חידושי תורה שזכה לראות בחיים חיותו (קונטרס שערי דיצ"ה חלק ב'), פתח בדברי הפסוק (ישעיה נח, א) **'קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך'**, ודייק איזה רבואת קא משמע לן שלא יחשוך את דבריו, וכי מאיזה טעם יכבש הנביא את דברי תוכחתו מישראל. והסביר הענין, דפעמים יש שהדורש יחשוב בעצמו מה זה ועל מה זה אני בא לדרוש ברבים, והלא כל אחד יכול ללמוד בעצמו, אבל האמת לא כן הוא, וכמו שכתב החתם סופר בדרשותיו לשבת שובה **'דברית כריתה לקול הדורש ברבים שאינו חוזרת ריקם'**, ובדבריו על התורה (פרשת מטות) הוסיף לומר בענין זה **'דהדורש ברבים שכינה מדברת בתוך גרונו'**, באופן דנמצא שאינו דומה כלל הלומד מפי עצמו להלומד מפי הדרשן, ותועלת גדול יש להלומד מפי הדרשן שמובטח לו שלימודו יעשה פרי. ובזה הסביר דעל זה בא הנביא להזהיר להדורש **'קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך'**, כלומר שתועלת רבה יש להדורש ברבים, שהוא דומה לקול השופר, וכמו דאיתא בתנא דבי אליהו (זוטא פכ"ב, ע"ש), **'כשופר הרם קולך'**, חד אמר כשופר של מתן תורה, וחד אמר כשופר של ראש השנה, וחד אמר כשופר של קיבוץ גליות.

והכוונה בג' שיטות אלו פירוש, דקאי על הדורש ברבים, **'כשופר של ראש השנה'** יובן בהקדם דברי **המגן אברהם** (או"ח סימן תמו סק"ב) דמצות תקיעת שופר של ראש השנה מקרי עשה דרבים, לפי שהיחיד מוציא את הרבים ידי חובתם, והכי נמי הדורש ברבים יש לו זכות תורה דרבים, לפי שהיחיד מוציא בהם את הרבים ידי חובתם, וזהו כשופר של ראש השנה הרם קולך, שילמוד ברבים דוקא. ויש אומרים **'כשופר של מתן תורה'**, כי על ידי

זה יזכה שיהיו דבריו כשופר של מתן תורה, והוא על פי דברי רש"י הקדוש על הפסוק (שמות יט, יט) 'ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, משה ידבר והאלהים יענו בקול', וזה לשונו: מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה, אבל כאן הולך וחזק מאוד וכו', כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך, והקב"ה מסייע לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע, עכ"ל. וזהו רמז להרב שדורש ומוכיח לכבוד שמים, אז שכינה מדברת מתוך גרונו, באופן אשר ככל מה שהוא יותר משמיע קולו כן יהיה קולו מתגבר. ובכח זה יהיה נמי 'כשופר של קיבוץ גליות', דכתיב ביה (ישעיה כז, יג) 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים', דשופרו של משיח יהיה בכוחו לקבץ את הנדחים, ולעורר לבבות ישראל לאבינו שבשמים, וכמו כן הדרשן זוכה לברית כרותה שאינו חוזרת ריקם, ויהיה בקולו להלהיב את לבבות ישראל ולקרנם לעבודתו יתברך.

ובבחינה זו הסביר עוד מילתא בטעמא, על מה שצריך לטרוח לכתוב חידושי תורה, באופן אשר יתקיימו לאחר זמן, כי זהו גם כן דוגמת 'שופר של מתן תורה', בבחינת 'משה ידבר' בלשון עתיד, דכאשר נכתבים הדברים על הכתב, נמשך השפעת הלימוד גם לאחר זמן. ועל דברים אלו סיים מו"ז זצ"ל, דכל זה הוא יותר נעלה ונחוץ לאחר פטירת האדם, שאז באמת אי אפשר לו עוד לדרוש ברבים בפועל, והעצה היחידה לזה הוא שיעלה על גבי הכתב חידושי תורתו, ובזכות זה גורם שיהיו שפתותיו דובבות בקבר. ועל ידי זה הוא זוכה לקיים מצות לימוד תורה עם אחרים, בבחינת (תהלים סא, ה) 'אגורה באהלך עולמים', ודרשו חז"ל (יבמות צו ע"ב) שביקש דוד המלך ע"ה שיאמרו דבר שמועה מפיו בעולם הזה, כדי שיהיו שפתותיו דובבות גם בקבר, ויהיה בבחינת משה ידבר גם לעתיד.

כשגגה היוצא מלפני השליט, ערך מו"ז זצ"ל הקדמה זו יפה אף נאה לספרו זה, ואנו לא דימינו בנפשנו האיך שיתקיים דבריו אלו מהר כל כך, על דרך שנאמר (תהלים קמה, יט) 'רצון יראיו יעשה', וכאשר נשבה ארון הקודש ניטל מאתנו קול השופר, ושוב לא יתקע שופר בעיר. ועל כן עתה הוא העת שהשופר לא יחשך עוד, ושוב יקרא קולו בגרון, על ידי ספרו "בגדי כהן", ובאופן זה ישמע קולו כשופר של מתן תורה, 'קול גדול ולא יסף' (דברים ה, יח). וודאי שמחה כפולה ומכופלת הוא עבור נשמתו בגן עדן, שיזכה שוב להיות שפתותיו דובבות בקבר, וגם אנחנו בלמדינו בו מחידושי תורתו המתוקים מדבש ונופת צופים, נזכה לשמוח אתו בפקודי ה' ישרים משמחי לב, ברוך ה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים.

והנה עדיין השמחה נלקה בחסר בהעלות על זכרוננו מה נהדר היה מראה כהן כשהיה משפיע מאור תורתו והיה שפתותיו דובבין בלבת אש בחיים חיותו, הלא רבים נשתוממו

ונתעוררו מדבריו הנעימים, ועתה משמת בטלו הדרשנים, מה רבה היא החלל, אבל יחיד אעשה בהעלותי על לבי אותם הימים הטובים, אשר זכינו לענג את נפשינו בצל קורתו, בלמדינו יחד בתורת ה' חפצו כמתוקים מדבש, אזכרה נגונתי בלילה כשבימי חליו נדד שינתו, והחליף אותה במשנתו, היה מקדים להשכים בשעות מוקדמות בבוקר, ושעות של תענוג וקורת רוח היתה ללמוד אז אתו, ועתה בהסתלקותו לשמי מרום חסרנו כל אלה, הלא על זה דוה לבינו, אמרו חז"ל (פסחים נד ע"ב) גזירה על המת שישתכח מן הלב, אבל קשה היא המכה שהשאיר לנו בהסתלקותו, אשר לכן עדיין זכרו חי בקרבנו, ואין המכה יכולה להתרפאות.

צוואה ונחמה יחידה הותיר מו"ז זצ"ל, הלא היא הדפסת חידושי ותורותיו, מו"ז זצ"ל התמרמר הרבה על האי שופרא דבלי בארעא, אלו חידושי בתורה אשר דרש זה שנים רבות, וביקש ממני פעמים רבות להשתדל ללקט הני מילי מעלייתא ולהתעסק בהם להעלותם על הכתב, אבל מכיון שהוא בעצמו מעולם לא כתב את חידושי ודברי תורתו, ואף מה שרשם לא רשם כי אם לעצמו ובראשי פרקים בעלמא, ע"כ כמוכן לא כל כך בקל עלה למלאות רצונו. בעזהשי"ת בסיוע של כותבים ועורכים רבים פתחנו במלאכת הקודש, השקענו בו זמן רב ודמים תרתי משמע, וב"ה זכינו שעוד בחייו של מו"ז עלי אדמות זכה לראות את ביכורי פרי עמלו בתורה כשהם יוצאים ממכבשי הדפוס (ה"ה קונטרסי שערי דיצ"ה ג' חלקים), שמח על כך שמחה גדולה עד מאד, ואף איהו בעצמו עזר בידיו במלאכת הקודש, ועבר עליה בדקדוק רב פעמים רבות כשבקשתו בפיו שיצא הדבר שלם בלי שגיאות, ועתה ב"ה ככלות שש השנים ולשנת השמיטה זכינו ב"ה לברך על גמר מלאכת הקודש, ואך יצא זה כליל בהדרה. כאן המקום להעלות על הנס ידידי עוז הרב ר' מנחם שלמה מענדלאוויטש שליט"א, אשר כעשר שנים כולם שווין לטובה השקיע מיטב כשרונותיו בכתיבת חידושי תורתו, ואף עבר ושנה בה ביחד עם מו"ז זצ"ל, וחלק גדול מהספר הן מעשי ידי להתפאר, יתן לו ה' שכרו הכפול ובכל אשר יפנה יעשה ויצליח.

קבענו שם הספר אשר יקרא בשם "דרשות בגדי כהן", וכשמו כן הוא, כמו שידוע מפי ספרים וסופרים (זוה"ק פרשת ויחי רכו ע"ב) והיה מרגלא בפומיה דמו"ז, שהמצוות והמעשים טובים שהאדם מקיים בעולם הזה, נעשה מהם לאחר מותו חלוקא דרבנן, להלביש את נשמתו בעולם העליון, וביותר מבואר בספה"ק מגלה עמוקות (פרשת חיי שרה) בסוד הפסוק עוז והדר לבושה – שמתלבשת הנשמה באותן חידושי שחידש בזה העולם, עי"ש באריכות, נמצא כי זה שמו לעולם וזה זכרו לדור ודור, חידושים בתורה אשר חידש ממעיין תורתו.

וראוי להביא כאן מה שביאר מו"ז בענין זו את טעם לבישת הקיטל ביום הכיפורים, דהנה הרמ"א (או"ח סימן תרי ס"ד) מביא שני טעמים למנהג ישראל שלובשים קיטל ביום

הכיפורים. א. משום דבגדים לבנים נקיים הוא כדוגמת מלאכי השרת. ב. משום שהוא דומה לבגד מתים, ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר, ומעורר את האדם למהר ולשוב עד שלא תחשך שמשו. ויש להבין מדוע צריכים דוקא ללבוש בגד מתים כדי להזכיר את יום המיתה, והלא הרבה סימונים היו יכולים לעשות להזכיר את האדם על אודות יום מיתתו.

ופירש בזה באופן נפלא, בהקדם המעשה הידוע שהביא **הטור** (או"ח סימן תרד) מדברי המדרש (בר"ר יא, ד) מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים, ולא מצא אלא דג אחד, ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה, ונשאר לחייט. בא העבד אל אדוניו וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך, אמר לו חייט, אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב בה' זהובים, ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי, השיב לו והיאך לא אקננו אפילו בי', כדי לאוכלו ביום כזה שציונו הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות, ושאנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו אם כן יפה עשית, ופטרנו והלך לשלום. וביאר **הפרי מגדים** (שם מש"ז סק"א) הרמז במה שאירע מעשה זה בחייט דייקא, משום דתפקיד החייט הוא להיות תופר בגדים לבני אדם, כיון שהאדם בטבעו מתבייש לילך ערום, כדכתיב אחר חטא אדם הראשון (בראשית ג, ז) 'ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם'. ויש לאדם להתבונן כי בעולם העליון אין שום בגד לנשמתו, מלבד מה שהכין לה חלוקא דרבנן בעולם הזה, ואם לא יעשה הוא בעצמו בגד וחלוקא דרבנן לנשמתו ללבוש בו, אזי יהיה לה בושה גדולה בעולם העליון, ולעולמי עולמים תעמוד בבושה הזו. ויעשה האדם קל וחומר בעצמו, שאם מתבייש לילך בלי בגדים בעולם הזה, כל שכן שיש עליו להשתדל ולהתאמץ לעשות לנשמתו בגדים וחלוקא דרבנן לעולם הבא, שהוא לנצח נצחים ויהיה לה בושה גדולה כל ימיה בעולם העליון. ולכך דייק המדרש לומר שהיה המעשה עם חייט דוקא, לרמז ענין זה ביום הכיפורים, להזכיר את האדם כי עתה ביום הכיפורים הוא העת שיתקן את מעשיו, ובזה יכין בגד לעצמו לעולם העליון.

ועל פי דבריו הסביר, דזהו נמי הרמז במה שכתב הרמ"א הטעם ללבוש קיטל ביום הכיפורים, שהוא בגד לבן דומה לבגדי מתים, כדי שיתבונן האדם להכין לנשמתו בגד לבן וחלוקא דרבנן, שזהו תפקידו של האדם ביום הקדוש הזה, לזכור לתקן את בגד נשמתו בעוד מועד, ועוד בו נשמתו בחייו עלי אדמות, כדי שלא יהא בבושה גדולה בעולם הבא.

לזאת אמרנו בליבנו מה טוב ומה נעים להקרא זה המלבוש היפה אף נעים, אשר מו"ז המחבר זצ"ל ארג לו בעצמו, בשם הטוב "בגדי כהן", כי כשמו כן הוא, חידושי בפלפול ובהאגדה ודרשותיו אשר עורר בהן לבבות ישראל זה רבות בשנים, ומה גם שמרומז בו שמו בגד"י "ששכר ד'וב הכהן. ומעתה כשנלמוד בו ישמש בגד זה כחייט לארוג בגדים לצרכינו, לעורר בו גם אנחנו לעבודתו יתברך.

עוד מרגניתא טבא עלה בידינו ברמז שם הספר, על פי הדברים הנשגבים והידועים שמצינו בספה"ק בני יששכר (כסלו מאמר ג יג ועוד) במה שביקש דוד מלך ישראל (תהלים סא, ה) 'אגורה באהלך עולמים' ודרשוהו בגמרא (יבמות צו ע"ב) שביקש שיאמרו דבר שמועה מפיו אף לאחר מותו. ומבאר הבני יששכר, כי הצדיק לאחר מותו נעשה בבחינת עומד, ואי אפשר לו לעלות עוד במדרגות לפי שאין לו עוד כלי הגוף והמעשה שיעשה שם מעין מלאכתו שעשה בזה העולם, אבל אם הצדיק זוכה שעדיין אומרים דבר מפיו, נמצא דעדיין יש לו כלי הגוף שמשמשים נשמתו בגן עדן, שהרי אומרים דבריו בפה של גוף גשמי בעולם הזה, ובזה נעשה בבחינת חי, וזהו הענין של שפתותיו דובבות בקבר, עיי"ש בארוכה. היוצא לנו כי בזה שמעתיקים חידושי תורתו של אדם, ומסייעים בזה שיאמרו עוד דבר מפיו, גורמים בזה שיעשה ג"כ בבחינת חי. והנה כד נחשוב חשבוננו של תיבת "חי בדרשות בגדי כהן" יעלה לנו החשבון בשווה כמו שעולה שמו של מו"ז "צבי יששכר דוב הכהן", וגם בהתייחסו על שם אביו "בן אשר שמואל הכהן".

בעמדי בשער האמת לא אמנע מלהגיד, כי אלה הדברים אשר הבאתי לפניכם אינם מעשי ידי כי אם להתפאר, ומעולם לא היה באפשרי להגיע עד הלום. ה"ה עבודת יד של מע"כ **אאמו"ר שליט"א** מ"מ של אביו המחבר זצ"ל בבית מדרשו 'בית יוסף צבי דושינסקיא' בוומסב"ג, הוא קיים את כל דברי התורה הזאת, בנטלו על שכמו כל עול עריכת הספר הלז וגם למען אשר לא יחסר המזג, זכה וזיכה גם אותי בעבודת הקודש, בעמדו עלי מתחילת מלאכת הכתיבה והעריכה ועד לאחר מלאכת ההג"ה האחרונה, בדיוקא רבה עמד על משמרת הקודש וגם עבר ושנה עליה פעמיים ושלוש, למען אשר יצא הדבר צח ונקי, כפי ערך ושבח המגיע לכתבים אלו. יתן לו ה' כן הלאה אריכות ימים ושנים טובות, יחד עם אמי מורתי שתחי' עמו"ש, ויזכה עוד רבות בשנים לזכינו לתורה ועבודה ולעוד מעשים טובים, אך תענוג ומלא חפנים נחת יראו ממנו ומכל בני ביתי ומכל יוצאי חלציהם עד סוף כל הדורות, אמן כן יהיו רצון.

אמרתי כבד אכבדהו, כבד את אאמו"ר ואכבד יחדיו את אבי אבי ה"ה מו"ז המחבר זצ"ל, במילי דדבר תורה במה שאמרו בגמ' (כתובות סב ע"ב, ב"ב נט ע"א) דקרא עליה אמורא על רבי אושעיא בנו של רבי חמא בנו של רבי ביסא 'והחוט המשולש לא במהרה ינתק', והוא כעין שאמר רבי יוחנן (ב"מ פה ע"א) כל שהוא ת"ח ובנו ובן בנו שוב אין התורה פוסקת מזרעו אלא תורה מחזרת על אכסניה שלה. ובתוספות בבבא בתרא שם (ד"ה והחוט) הקשו דהלא לכאורה מצינו הרבה אשר הם ובניהם ובני בניהם עסקו בתורה ואעפ"כ פסקה מהם התורה לבסוף, ותירצו דהני שנא, לפי שהם ראו זה את זה, ועל כן דוקא עליהם נאמר פסוק זה אשר לא במהרה ינתק. והנה לכאורה תמוהים דבריהם מאד, איזה נפק"מ יש באם ראו זה את זה או לא, ומדוע משתנה האי סגולה למעליותא משום שראו זה את זה.

ואולי יש לומר בזה, דהנה מצינו במשנה (אבות פ"ג מ"ט) 'כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שאין יראתו קודמת לחכמתו אין חכמתו מקיימת', נמצא כי סגולת לימוד התורה באופן שיתקיים בו 'לא במהרה ינתק' הוא רק על ידי יראת שמים. והנה ידוע מה שכתבו בספרים הקדושים (אוהה"ק פ' קדושים, דגמ"א פ' בראשית ד"ה ויאמר) דסגולה ליראת שמים הוא מה שמונח לו לאדם דמות דיוקנו של אביו, וכמו מצאנו (סוטה לו ע"ב) אצל יוסף הצדיק שניצל מן החטא בזכות שנראה לו דמות דיוקנו של יעקב אבינו. עוד סגולה ליראת שמים הוא לימוד התורה בעצמו, וכמו שאמרו ז"ל (קידושין ל ע"ב) 'בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין'. וכדאי להעתיק ע"ז דבריו של מו"ז מרן המהרי"ץ דושינסקיא זצ"ל על מה שנאמר (דברים לג, ח) 'וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר', ומבאר כי סתם בני אדם אשר אין עוסקין בתורה, נמצא דאין התורה מגינה ומצילה עליהם כל כך, על כן לעולם צריכין להשתמש בעצה זו שיהיה מונח לפנייהם דמות דיוקנו של אביו, אבל לוי שעסק בתורה לא היה צריך להשתמש בדמות דיוקנו של אביו, דהלא היה לו סגולת ותבלין התורה, וזהו שאמר 'וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך', דכיון שלוי עסק בתורה הנקרא 'תומיך ואוריך', על כן 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו' אינו צריך להשתמש בראיית דמות אביו ואמו. המורם מזה כי אלו שני הדברים - לימוד התורה ודמותן של אבות, הן הן המשפיעים על האדם יראת שמים ומגינים עליו שלא יחטא.

ומעתה נתנה ראש ונשובה לבאר הסגולה מיוחדת שיש לאב ובנו ובן בנו שלמדו כשראו זה את זה, דדוקא אז מובטח להם שלא תיפסק תורה מזרעם והחוט המשולש לא במהרה ינתק, דהלא כדי שתהא חכמתן מתקיימת הרי הן צריכין תחילה לבחינת 'יראת חטאו קודמת', וכאשר האב ובנו ובן בנו עוסקין יחד בדברי תורה סגולה כפולה להם לבוא לידי יראת חטא, שהרי עצם לימוד התורה משפיעה יראת שמים, ועוד זאת שהם רואים דמות אבות לנגד עיניהם ודבר זה מגין עליהם מן החטא, ולפיכך מובטחים המה כי יתקיימו בהם דברי תורה לעולם, ואתי שפיר לנכון.

מה מאד ימתקו דברים הללו אחר אשר זכינו לעסוק האב עם בנו במילי דאבוה בבחינת רואין זה את זה ג' דורות בדברי תורה, יתן ה' שסגולת התורה אכן תתקיים בנו שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו ומפי זרע זרעינו עד סוף כל הדורות, וגם בספרא הדין תחול הברכה שלא במהרה ינתק, ויזכה לעלות על שולחן מלכים וילמדו בו זרעו ותלמידיו, וכל מבקשי לקח ימצאו בו עונג לרוות נפשם ולהרחיב דעתם.

עוד מוטל עלי חובה להזכיר לשבח את מע"כ דודי היקר הרה"ג ר' אשר שמואל הכהן שליט"א מנה"ר ור"מ ב"שיבת תורת א"ש דושינסקיא, שמסר עצמו בלונ"ה לכבד ולשמח מו"ז המחבר בחייו, והוסיף לכבדו גם במותו, בהקדישו הרבה מזמנו היקר ואף בעתים

וזמנים לחוצים לעבור על חלק גדול מתוך הדרשות הנכתבות בספר, ועוד עמד לימיני בעצה ותושיה ובסיוע שיש בו ממש במשך כל עריכת הספר. יעזור ה' שיזכה להמשיך בפעולותיו הטובים ובכל אשר יפנה יצליח, יתן לו ה' עוד רבות בשנים לישוב באהלה של תורה להרבות בתלמידים ולראות רוב נחת מהם, ביחד עם נוות ביתו עמו"ש יגדל בנים ובני בנים הגונים וחשובים לה' ולתורתו, מתוך רב תענוג ונחת, ואך טוב וחסד ירדפוהו כל ימי חייו.

ביקרא דאורייתא אביע רננות למעלת כבוד ידידי עוז אוצר כל כלי חמדה הרה"ג **מנחם מענדל ראבינאוויטש** שליט"א ראה"כ כוכבי בוקר וקנין הלכה בבית מדרשינו, אשר חיבה יתירה נודעת לו ממו"ז המחבר זצ"ל, והי' לעינים בעריכת והוצאת הספר, ועומד תמיד לימינינו בעצה ותושיה. – וברכה כפולה על עזרתו המרובה במסגרת מערכת "אורייתא וישראל" אשר הטביע את חותמם על הספר להופיע בהדרתו לאור עולם, יתן ה' שיזכה להמשיך בפעלו הטוב ובהרבצת התורה עוד רבות בשנים.

נסיים את דברינו בתפלה, שאכן יהיה כל אלה הדברים לנייח נשמת מו"ז בגן עדן, וימליץ הוא טוב עלי ועל בני ביתי ועל כל הנלוים עלי עם כל בני ישראל עמי. תפלה מיוחדת בנעילת שער בעד זקנתי הרבנית שתחי' עמו"ש שתזכה עוד רבות בשנים להמשיך בפעולותיה הברוכים והטובים, בדין היא שתיטול גם היא חלקה בחלקו, אחרי אשר זכתה זה יובל שנים לשמשו במסירות נאמנה, יתן ה' לה כח וגבורה לעשות חיל, מתוך נחת ושמחה עד בלי די מכל יוצאי חלציה, ויהיו רצון מלפני אבינו שבשמים שבמהרה נזכה שיבא מבשר ויאמר אלוקיך לציון שבה, מלכותו עלינו לגלות קרובה, אמן.

התודה והברכה אתן לכל העוזרים והמסייעים, וגם כל אלו אשר במשך השנים עסקו ללקט ולכתוב ולסדר את דברי תורתו של מו"ז המחבר זצ"ל. ש"ב הגה"צ ר' **בן ציון הכהן כ"ץ** שליט"א, אבדק"ק דזשיבאו ב"פ; הרה"ג ר' **צבי אביגדור יאזעפאוויטש** שליט"א, מגי"ש בישיבת תורת א"ש דושינסקיא; שני אחים החשובים הרה"ג ר' **מיכאל ראלניצקי** שליט"א מגי"ש ישיבת קאשוי, והרה"ג ר' **אלטר ראלניצקי** שליט"א; הרה"ג ר' **אלעזר גרובער** שליט"א; שני אחים החשובים הרה"ג ר' **מנחם מענדל עקשטיין** שליט"א, והרה"ג ר' **יעקב עקשטיין** שליט"א; הרב **יואל שמעי' שליט"א**; הרב **יואל ברוך ווייס** שליט"א; הרב **דוד אהרן יאקאבאוויטש** שליט"א; הרב **יואל שבח גאלדמאן** הי"ו.

עוד אזכיר לשבח הני גברי יקירי שעמדו לעזר ללקט לקוטי בתר לקוטי הקלטות וכתבים ממשך השנים, ה"ה שני אחיי החשובים הרב **יואל הכהן כ"ץ** שליט"א והרב **אשר ישעי' הכהן כ"ץ** שליט"א; הרב **שמעון אילאוויטש** שליט"א; ש"ב הרב **מנחם שלמה אשכנזי** שליט"א; מו"ה **ישראל וואלף לעבאוויטש** הי"ו; מו"ה **יחזקאל פאגעל** הי"ו; מו"ה **משה ארי' בלוישטיין** הי"ו; מו"ה **יעקב אלי' בודק** הי"ו; מו"ה **שמואל צבי ליכטנשטיין** הי"ו; מו"ה **נתן נטע וואלף** הי"ו; מו"ה **צבי אלימלך קליין** הי"ו. ישלם להם ה' פעלם בכפליים וזכות מו"ז המחבר יחד עם זכות הרבצת התורה יעמוד בעדם ובעד זרעם, וימלא ה' כל משאלות ליבם לטובה ולברכה.

דברים אחדים מבני וחתני הרב המחבר זצ"ל

י'שמחו ה'בנים ו'יהנו ה'תלמידים בהוצאת דברי תורה אשר דרש דרש **אאמו"ר המחבר זצלה"ה** במשך שנים רבות מדי מועד במועדו ובכל עידן ועידן. מה נכבד היום בהגלות נגלות אור יקרות הספר הנכבד הלזה 'דרשות בגדי כהן', נודה ה' מאד בפינו ובתוך רבים נהללנו שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו.

אאמו"ר זצ"ל זכה להיות מראשי המדברים בכל מקום, להשקות צמאי ושוחרי תורה ויראה בדברים מאירים ושמחים ומתקבלים על לב שומעיהם, ומלבד ממה שהיה דורש עשרות בשנים תמידין כסדרן לפני בני קהלתו ק"ק בית יוסף צבי דושינסקיא ולתלמידיו ישיבתו הק', ודלה והשקה להם מים חיים מבאר תורתו כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, גם נתבקש לשאת מדברותיו בהרבה קהילות קדושים, ובמקהלות רבבות אלפי ישראל באסיפות ומעמדים אדירים בארץ ובגולה, ובכל מקום ומקום שהשמיע את קול דברו, זכה בלשון לימודיו להכניס הדברים למעמקי לבותיהם של המקשיבים. עתה בעוונותינו הרבים חסרנו כל אלה, ונתקיים בנו מאמרם ז"ל (סוטה פ"ט מט"ו) 'משמת בן זומא בטלו הדרשנים', וזה כמעט שלש שנים אשר כבר חלפו בחטף מיום עלותו לגנזי מרומים, ורבים אומרים אוי מי יתן לנו תמורתו. עתה בעזהש"ת זכינו להוצאתו של ספרא רבה ונאה הדין. ודאי שמחה הוא לנשמת אאמו"ר למעלה, כאשר ילמדו בספרו ויתקיים בו (תהלים סא, ה) אגורה באהלך עולמים שיאמרו דבר שמועה מפיו (יבמות צו ע"ב), וכפולה הוא השמחה למטה, בזה אשר שוב נזכה להתבשר עוד מאור נועם תורתו. יהא רעווא מן קדם אבוהון שדבריו יעשו פרי למעלה ושורש למטה, ויהיו דברים אלו להנות בהם בני אדם. וכאן המקום להזכיר לשבח את מע"כ ב"א הרב שמואל שמעלקא הכהן כ"ץ שליט"א, אשר זכה למלאות ולעשות רצון אבינו, בעסקו במלאכת הכתיבה זה משך כמה שנים, עוד עסק הרבה עם אאמו"ר זצ"ל בחיים חיותו למען אשר נזכה להיום הזה, ועתה אחרי עמל ויגיעה רב זכה לברך על המוגמר והוציא מידו דבר נאה ומתוקן, ישלם לו ה' פעלו הטוב ותהא משכורו שלימה מעם ה'.

מהולה השמחה בתוגה, וקשה להקלמוס להעלומו מעל גבי הכתב, בהעלותינו על לבבינו את זכרו הבהיר של אאמו"ר זצ"ל, וכל שכן כשנצייר לנגד עינינו האיך בעל השמועה עומד לפנינו, כמאמרם ז"ל (ירושלמי שבת פ"א ה"ב, קידושין פ"א ה"ז) 'כל האומר שמועה מפי

כב   בגדי   דברים אחדים מבני וחתני הרב המחבר זצ"ל   כהן

אומרה יהא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו, הנה על ידי זה יעלה על זכרוננו מה נהדר היה מראה כהן בעודנו חי עמנו, בהיותו משפיע מאור תורתו בהילו נרו על ראשינו, גדול הוא החלל בליבנו ועדיין לא נרפאה מכתו ואנחתו, זכינו להתגדל על ברכיו בתורה ויראת שמים זה רבות בשנים, ובהסתלקותו נאבד מאתנו אבינו רבינו ועטרת ראשינו ביום אחד. נחמה פורתא נמצא לנפשינו בלימודינו בהדרשות הנדפסות בספר זה, אשר מהם נוכל שוב לדלות פנינים יקרים מן מעייני המתגבר של אאמו"ר זצ"ל ולהיזכר באותם הימים המאירים והמבורכים שבהם זכינו לשמוע אוצרות יקרים מפה מפיק מרגליות. יתן ה' שזכותו הגדולה תעמוד לנו ונזכה לילך בדרכיו הטובים והישרים אשר הורה לנו, וימליץ טוב בעדינו עדי נזכה יחד לביאת ינון במהרה.

לעת כזאת עלינו להזכיר את אמנו היקרה הרבנית תליט"א, אשר עמדה לימין אבינו זצ"ל בעמל כפיה בעודו בחיים חיותו, הן בהרבצת תורה והן בצדקותיו ומעשיו הטובים, וגם עתה לא הניחה ידה מזה ופועלת הרבה לבל ישכחו מעשיו וצדקותיו, בדין הוא שתטול שכרה בכפל כפליים נפרוש כפינו לה' היושב בשמים, שתוכל להמשיך עוד בפעולותיה הטובים עוד רבות בשנים, ויתן לה רוב נחת ותענוג מכל יוצאי חלציה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא וכט"ס.

כה דברי

בני וחתני המחבר

לרגל יומא דהילולא תליתאי, י"ג אלול תשפ"א לפ"ק

מכתב מאת הרב המחבר זצ"ל

תבענה שפתי תהלה לאל נורא עלילה, שהחייני וקימני והגיעני לזמן הזה, לראות חידושיי פרי עשתונותי יוצא מתחת מכבש הדפוס, לקראת שמחת נישואי נכדתי היקרה, הכלה המושלמת והצנועה שתחי, בת חתני כבני הרה"ג ר' שלמה יעקב זיידא אייכענשטיין שליט"א אבד"ק גאלאנטא, בן כבוד מחותני יד"נ כ"ק אדמו"ר מגאלאנטא שליט"א, עב"ג החתן תמים למעלות חו"ב בנש"ק הרב יחיאל מיכל שליט"א בן הרה"ג ר' משה מאסקאוויטש שליט"א ראש ישיבת שאץ, בן כ"ק אדמו"ר משאץ מאנסי שליט"א, ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל. יתן ה' שמשמחה זו יושפע שפע רב לנו ולכל השמחים בשמחתנו ולכל בית ישראל.

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, שזיכה אותי בחסדיו המרובים, לדרוש במקלות עם מהני מילי מעלייתא בכל עת מצוא, לפני תלמידים מקשיבים שומעי לקחי, בבית מדרשינו ובהיכל הכולל ולפני תלמידי ישיבתנו, וכמובן אין בית המדרש בלא חידוש, ועלה בדינו לעשות ציצים ופרחים לתורה. ותפלתי לאל עליון שיהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל, ולא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, רק להגדיל תורה ולהאדירה, ישמעו חכמים ויוסיפו לקח, כי לקח טוב נתתי לכם מלקחה של תורה, עץ חיים הוא למחזיקים בה.

בעז"ה ברוב עתים וימים נתקבץ הרבה חידושים ופלפולים בהרבה מקצועות בתורה. והתחילו כותבי החידושי תורה להעלותם עלי גליון ולסדרו לדפוס, קמא קמא דמטי לידיהו, עד שעלה בידם להכין איזה כמות של חידושים ופלפולים. בראש וראשון איזה פלפול הלכה שאמרת, וגם חידושי תורה על חג הפורים הבא לקראתנו לשלום, והשלישי דבר בעתו מה טוב עניני נישואין לרגל השמחה שהגיע למעוננו בעז"ה. והכינו אותם לדפוס בקובץ אחד, והיה המשכן אחד ליהנות בהם בני אדם.

ובעמדי בשער אמרתי לנפשי, הלא כבר אמר שלמה המלך ע"ה ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים אין קץ, וידוע מש"כ החתם סופר בתשובתו (או"ח סי' ר"ח) דדברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב, ולא התירו לכתבן רק משום עת לעשות לה', ואם אין כוונת המחבר רצויה לשם ה' ותורתו הרי הוא נכלל באיסור זה. והרבה כבר האריכו בזה כל חוברי חבר בהיתר הדפסת ספרים. וחשבתי מהלך בזה ליישב הדבר, כי בהדפסת ספרים יש בה מצות לימוד התורה עם אחרים, וכמו"ש החת"ס לפרש מה שאמר ר' עקיבא ואהבת לרעך כמוך זה

* נכתב לרגל הופעת קונטרס שערי דיצ"ה חלק א', ראשית ביכורי חידושי תורתנו שבאו לדפוס, שי"ל לכבוד שמחת נישואי נכדתי שתחי' בחודש אדר שנת תשע"ז לפ"ק.

כלל גדול בתורה, דדייקא בלימוד התורה צריכין לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך, וזהו זה כלל גדול בתורה, דהיינו על ידי שלומדים עם אחרים. וידוע מה שפירש בספר בינה לעתים על מה דאיתא במשנה אבות, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, דאם למדת תורה הרבה, עליך לעשות חסד ללמוד גם אם אחרים ולא תחזיק התורה שלמדת לעצמך.

והנה כבר אמרו חז"ל גדול המעשה יותר מן העושה, ופירשו בספה"ק שהלומד לעצמו צריך שילמוד לשמה, משא"כ הלומד לאחרים אף שאין כוונתו לשמה, מ"מ בין כל השומעים בודאי יש אחד שכוונתו לשמה, ועי"ז נתעלה גם לימודו כיון שלומד לאחרים הלומדים לשמה, ולכן גדול המעשה שיעשו אחרים יותר מן העושה בעצמו לבדו.

וחשבתי לפרש בזה הפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, התחיל 'בפיך' ומסיים 'לעשותו', והלא בפה מדברים ולא עושים ומה זה לעשותו. רק דלפי הנ"ל אפ"ל, דקאי על עצה הנ"ל להגיע לדרגת לימוד לשמה על ידי שלומדים עם אחרים, ועי"ז אמר הפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך, על ידי שתלמוד בפיך עם אחרים והיינו לעשותו, שתהי' מהמעשים את אחרים, כי גדול המעשה יותר מן העושה, ותקיים בפיך את הלעשותו.

והנה כשמדפיסים החידושים יש בהם מעלה זו שלומדין גם עם אחרים, ואם כוונתם לשמה הרי נתעלה הלימוד גם אם הלומד לא היה כוונתו רצויה כל כך. ועוד מעלה יתירה יש בזה בלימוד לאחרים בכתב יותר מהלימוד בע"פ, כי הלימוד בפה אף לאחרים, אינו רק כל זמן שהוא בחיים, כי לאחר מותו שוב אין שפתותיו דובבות. משא"כ בלימוד בכתב, הרי כל זמן שהכתבים מצויים להלומד בהם, מקיים הכותב מצות לימוד התורה עם אחרים, בבחינת אגורה באהלך עולמים שביקש דוד המלך ע"ה שיאמרו דבר שמועה מפיו כדי שיהא שפתותיו דובבות גם בקבר. וכמו שפי' המהרש"א במס' בבא בתרא דף י', אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, דקאי על החידושי תורה שנכתבו בידו, ואשרי מי שבא לכאן וכתביו בידו שהשאיר אחריו ברכה תורה שבכתב, ומה"ט נקראו החכמים סופרים שהיו כותבין חידושיהם.

וחשבתי לפרש בזה הפסוק בפר' בא, גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלהינו וכו', וגם מקננו ילך עמנו כי ממנו נקח לעבוד את ה' וכו', ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד בואינו שמה. ויש לדייק הלשון גם אתה תתן 'בידינו', מה זה בידינו, וגם הלשון ועשינו, דלכאורה איזה עשי' יש כאן, והו"ל למימר והקרבנו ולא ועשינו. וגם מה ביאור סיפא דקרא, ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד בואינו שמה, הלא כבר אמר וגם מקננו ילך עמנו כי ממנו נקח לעבוד את ה'.

ואפ"ל עפי"מ שכ' החיד"א בספרו ברית עולם בהקדמה, לפרש הפסוק בתהלים זבח ומנחה לא חפצת עולה וחטאה לא שאלת, אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי. דבזמן שביהמ"ק היו קיים היו העולות וזבחים עולין לנחת רוח לפניו יתברך שמו, ועכשיו שאין בית המקדש קיים, הדפסת חידושי תורה הם לריח ניחוח לפניו יתברך במקום הקרבנות, וזהו זבח ומנחה לא חפצת עולה וחטאה לא שאלת, דהיינו לאחר חורבן ביהמ"ק שאין לנו אישים

וניחוחים, אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי, שבמקום זה אבוא במגילת ספר, דהיינו בחידושי תורה שבאו בכתובים.

והנה תכלית יציאת מצרים היה כי בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, דהיינו קבלת התורה, ובוה נכלל גם החידושי תורה הבאים בכתב בכל הדורות, כי כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתנה למשה מסיני. וע"ז אמר משה גם אתה תתן 'בידינו', דהיינו תלמודו אשר בידו כתבי היד, שהם 'זבחים ועולות' כדברי החיד"א הנ"ל שחידושי תורה הם במקום קרבן, וזהו ועשינו, עשיה שביד דהיינו כתיבת חידושי תורה. וגם מקננו ילך עמנו דהיינו קרבנות ממש, וזהו סיפא דקרא ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד בואינו שמה, כי לפעמים העבודה הוא בקרבנות ממש, ולפעמים כתיבת חידושי תורה שהוא במקום קרבנות, ואנחנו לא נדע מה יהי' אז יותר לריח ניחוח לה' יתברך, קרבנות ממש, או העשייה שבידינו דהיינו כתיבת חידושי תורה, ולכן נקח שניהם לעבוד את ה' בשני הדרכים.

ועתה על של עתה באתי, כאשר הגיע שמחה במעוני בנישואי נכדתי בעז"ה, והמדפיסים אצים לאמר כלו מעשיכם להוציאם לאור עולם לקראת השמחה, לערב שמחה בשמחה שמחת החתונה בשמחת התורה, אז עלה בלבי לשיר, כאשר נתתי שמחה בלבי בראותי פרי עשתונותי רואים לראשונה אור הדפוס. וחשבתי עפ"י החיד"א הנ"ל שהדפסת חידושי תורה הוא במקום קרבן, א"כ הלא בעידן חדושות חייבים בקרבן תודה, מה אשיב לה' כל תגמילוהי עלי, שזכיתי ב"ה לראות בני שלשים הולכים בדרכי אבותינו לשם ולתפארת כל בית ישראל, הלא הזמן גרמא להדפיס חידושי תורה במקום קרבן, להביא ביכורים ראשית תבואתי בעתו ובזמנו בעידן חדושות, ולחיות מביא וקורא בקול רם, כדאיתא בספרי ואמרת אליו שאינך כפוי טובה, כה יתן ה' וכה יוסיף גם להלאה אלף פעמים ככה, עד הנה עזרוני רחמיך ולא עזבוני חסדיך, ואל תמשינו ה' אלקינו לנצח.

והנה קונטרס זה מעט חכמות, כולל בתוכה פטפומי דאורייתא טבין, פלפולי דאורייתא אשר קוב"ה חדי בהן, כדאמרו חז"ל במס' שבת (קמ"ה ע"ב) הבאים ישרש יעקב יציין ופרח ישראל, אלו ת"ח שבבל שעושין ציצין ופרחים לתורה. וידועים דברי החתם סופר (נדרים פא ע"א) שכ' לפרש דברי הגמרא על מה אבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחלה, וכ' ע"ז בזה"ל, יש תורה לשם שמים ממש אך אין כוונתו אלא כדי לקיים המצות ולידע ההלכה איך יעשה המעשה, וכיון שכל עצמו של אותו העסק איננו אלא לקיים המצות איננו עדיף מקיום המצות גופיה דבעידנא דלא עסיק בה לא מגינא ולא מצלי, אך עיקר מצות עסק התורה הוא מצוה בפ"ע להגות בה יומם ולילה ולהעמיק ולעיין בכל תוצאותיה ומובאיה כי עמקו מחשבותיה, ואם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה לא לבד לידע המצוה בשעה שצריך לה אלא דרוש וקבל שכר, היינו הדרשה עצמה היא השכר ונחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא, וזהו עוסק לשמה של תורה לא על כונה אחרת והיא המגינה ומצלי. ואז בשעת החורבן לא עסקו ע"ז האופן, והמחשבה הלז גילה להם הקב"ה היודע מחשבות ולא חכמים ונביאים. אך במה יודע איפה זאת אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ומסקינן בפ' התכלת כל מצוה שעשייתה גמר מצותה

מברכים עליה ושאין עשייתה גמר מצותה אין מברכים עליה, והשתא אי כל כונת עסק התורה אינה אלא לעשות המצות א"כ אין למורה ועסקה גמר מצותה אין מברכים עליה, אבל המברך עליה מודה שכוונתו שמלבד קיום המצות עוד העסק בעצמו מצוה עב"ל.

עב"פ חזינן מזה גודל הענין ללמוד לשם לימוד לבר, אף בלי הלכה למעשה, רק לעסוק בדברי תורה, לעסוק בשיחת התורה, שיחת חולין של ת"ח צריכין לימוד כי משיחין תמיד בתורה, כמאמר דוד המע"ה כל היום היא שיחתי. בן תורה צריך שיהי' לו בכל עת מצוא דבר תורה בפיו, דבר פלפול קושיא או תירוץ, מאומר הבאה מן החדש. וזאת מטרתינו בפלפולים אלו, לא להלכה למעשה רק להגדיל תורה ולהאדירה, ולהלחיב אש חשקות התורה בלבות צעירי הצאן, תלמידים המקשיבים, להראותם עין בעין יפיה ותפארתה של תורתנו הקדושה, העמוקה מני ארץ ורחבה מני ים, נועם מתיקותה אשר הוא מנופת צוף וכל טעם, זו תורה וזו שכרה.

ובצאתי מן הכר"ך אכיר תורה וברכה לאלו העוסקים במלאכת הקודש לכתוב החידושי תורה ולהביאם לבית הדפוס, ה"ה בראש וראשון נכדי חביבי ויקירי עדיו לגאון ולתפארת הרב שמואל שמעלקא כ"ץ שליט"א, שהשקיע מיטב כשרונותיו הברוכים לסדר הקונטרס ולהוציאם לאור עולם בעתו ובזמנו, ומשנהו בדומה לו האברך החשוב המהולל בתשבחות הרב מנחם שלמה מענדלאוויטש שליט"א מחשובי תלמידי כוללניו, שזה רבות בשנים שעוסק במלאכת כתיבת החידושי תורה, וקונטרס זה הוא מעשי ידיו להתפאר. יבואו על שכרם משלם מעם ה' אלהי ישראל.

ובעידן חדותא אפרוש את כפי בתפלה והודאה לה', יתן ה' שזיווג זה יעלה יפה לתפארת כל המשפחה, ועוד נזכה רבות בשנים לראות רב נחת דקדושה במדה גדושה מכל יוצ"ח ומכל התלמידים הנקראים בנים, ביחד עם נוות ביתי הרבנית תליט"א, שגידלה שעשועיה, בעמל כפיה, תנו לה מפרי ידיה, ויהללוה בשערים מעשיה, וגם לרבות מה שעומדת לעזר כנגדי בהרבצת התורה, במבצרי התורה, בהיכלי הכולל והישיבה, בדן שהוא שתטול שכרה מן השמים, כפלי כפלים, מתוך הרחבת הדעת ושמחה ונחת, ובבריות גופא ונהורא מעליא, ביחד עם כל המחותנים החשובים הגאונים הצדיקים שליט"א. וגם יזכו לרב טוב כל המשתתפים בשמחתינו מתוך תענוג ונחת, ויתן ה' שנשמח יחד בשמחתכם באנפין נהירין, עדי נזכה לראות במהרה בשמחת ציון וירושלים בשמחת עולם על ראשינו, בהגיע הגלי מבשר טוב משמיע ישועה, באמור לציון מלך אלקיך, בב"א.

הק' צבי יששכר דוב הבהן כ"ץ

ימי אלול וראש השנה

נתנדב על ידי ידידינו
הרבני הנעלה והנשגב
המזכיר בכל מדה נכונה
מומתפללי בית מדרשינו זה רבות בשנים
הרה"ח יונה הכהן ב"ץ שליט"א
לעילוי נשמת אביו
הרה"ח ר' אברהם
ב"ד משה אליעזר ע"ה
למד משך שנים עם הרב המחבר זצ"ל
השיב את נשמתו ליוצרו
ביום שביעי של פסח שנת תשס"ח לפ"ק
ת.ג.צ.ב.ה

ימי הרחמים והרצון

אב שהוא אריה, ולא אחורי אשה, דהיינו
באלול שמזלו בתולה.

ונראה לבאר עוד בענין ימי התשובה
המתחילים בימים אלו, ולרמז עוד
בפסוק הנ"ל, בהקדם מה שפירש החתם
סופר בדרשותיו (ח"א עיוכ"פ תקצ"ז ד"ה אמר רבי
עקיבא לו ע"א) את דברי רבי עקיבא (יומא פה
ע"ב) אשריכם ישראל, לפני מי אתם
מטהרים ומי מטהר אתכם, דהנה ידוע שכל
זמן שלא בא האדם בחטאיו ועוונותיו
לשער החמשים של טומאה, עדיין יש בכחו
לשוב ולטהר עצמו, ולהיכנס שוב לשער
הקדושה, אולם אחר שכבר הרבה לפשוע,
וכבר נכנס לשער הנו"ן שבטומאה, שוב
אין בכחו עוד לצאת מעמקי הקליפות
ששקע בהן, ורק הקב"ה בטובו וחסדו
עושה חסד עמו, ומהפך את לבו לטובה
להשיבו ולהכניסו לשערי הקדושה.

וזה שאמר רבי עקיבא לפני מ"י, כל זמן
שהם עדיין לפני מ"י, שעדיין לא
נכנסו לשער הנו"ן, אתם מטהרין, יכולים
אתם עדיין לטהר את עצמכם, אולם ומ"י
אחר שכבר נכנסו לשער הנו"ן, כבר אין
בידם לתקן עוד, אלא רק מטהר אתכם אביכם
שבשמים, שאם כבר נכנס בשער מ"י משערי
הטומאה, שוב אי אפשר להיטהר אלא על
ידי הקב"ה אבינו שבשמים המטהר אותנו.

א

המתחילים לשוב בתשובה אחר תשעה באב
זוכים להטהר אפילו מנו"ן שערי טומאה

אריה שאג מי לא ירא (עמוס ג, ח).

בספר אגרא דכלה (סוף דברים דרושים לימי בין
המצרים ד"ה אריה) מביא רמז בפסוק
אריה שאג מי לא ירא, דאריה הוא חודש
אב שמזלו אריה, וכן התשעה ימים מראש
חודש עד תשעה באב יש בהן שעות מנין
ארי"ה, וחודש זה חודש אב שאג לטרופ
טרף ח"ו, כי נפל לחלק עשו, שפעמיים
נגע עד נפש ובעיר הקודש והמחוזות, ששני
המקדשות נחרבו בימים אלו, אבל מ"י לא
יירא, דהיינו המתנהג בתשובה הנקרא מ"י
כנודע לא יירא, ואדרבא יתוסף מגבול
הקדושה על ידו במהרה, ויתהפך לששון
ולשמחה.

ומוסיף עוד בפירוש מ"י לא יירא, דקאי
על הנ' ימים שמתשעה באב עד
ראש השנה, שאז כבר אינם צריכים לירא,
כי כבר נטל יעקב בזרוע חודש אלול,
ובצירוף כ' ימים האחרונים של אב מתשעה
באב ואילך, סך הכל מנין מ"י שהוא
התשובה, על כן צריך להתחיל בתשובה
בחודש אב ולא להמתין עד אלול. וזה
שרמזו רז"ל (ברכות סא ע"א) אחורי ארי,
דהיינו שצריכים להתחיל בתשובה במזל

יש כח ביד ישראל לברר גם את שער הנו"ן שבטומאה, ועל כן לעתיד לבא יזכו ישראל להשיג גם את שער הנו"ן של קדושה. ואם כן בזמן הזה אף אם חלילה הרבינו לפשוע, ונשתקענו בדיוטה תחתונה שבטומאה, אף על פי כן יש לנו תקוה בתשובה, כי נוסף לנו גם כח התורה, ובכח התורה הקב"ה יעזרנו לשוב לשערי הקדושה ולתקן את אשר עוותנו.

ונראה לומר דכח זה יש לנו ביותר בימים אלו אחר תשעה באב, כיון שמצד אחד מעתה כבר מתחילים ימי התשובה, ומאידך גיסא בימים האלו צריך האדם להוסיף בתורה, וכמו שאמרו (ב"ב קכ"א ע"ב) כיון שהגיע חמשה עשר באב וכו', מאן דמוסיף יוסיף [חיים], שאינו מוסיף יסיף, וקאי על לימוד התורה. ועל כן אם אנו מתחילים בנ' ימים אלו לשוב ולתקן נפשינו בתשובה, על ידי שנוסף גם כח התורה, ימים אלו מסוגלים ביותר לצאת מנו"ן שערי טומאה ולהפכם לקדושה.

ובזה יתפרש שפיר מאמר התנא רבי עקיבא לפני מ"י אתם מטהרים, כלומר אם אתם מתחילים לשוב בתשובה לפני מ"י, היינו בנו"ן ימים אלו, אזי ומ"י מטהר אתכם, יכולים לטהר אף ממדת המ"י, דהיינו מנו"ן שערי טומאה.

וזך יש לרמז נמי בקרא אריה שאג מ"י לא יירא, הנה אריה קאי על אלו המתחילים לשוב בתשובה בחודש אב הנקרא אריה, וכדברי האגרא דכלה, ועל זה מפרש הקרא ואזיל דאם אתה עושה כן, אזי מ"י לא יירא, כלומר שוב אינם

ובבחינה זו כתב באור החיים הק' (שמות ג, ח) לבאר את הטעם שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ברגע האחרון, בשעה שכבר לא יכלו להתמהמה עוד, ולכאורה צריך ביאור למה לא הוציאם בזמן מוכשר יותר. ומסביר דמאחר שתכלית גלות מצרים היתה כדי לברר את הניצוצות שנשמעו בנו"ן שערי טומאה, לכן המתין הקב"ה להוציאם ממצרים עד הזמן האחרון שהיה שייך, כי אם היה מוציאם קודם היו מפסידים מחלקי הבירור. ועל כן זכו ישראל להיכנס למ"ט שערי קדושה, ואת שער הנו"ן דקדושה לא השיגו, כיון שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישאל לא נכנסו בנו"ן שערי טומאה לברר אותו, לא השיגו את בחינת הקודש שכנגדו, ולא נכנסו לשער הנ' דקדושה. ומסיים שם האור החיים הק' בזה הלשון: והובטחנו כי לעתיד לבוא ישפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתו הוא באמצעות הגלויות, ובפרט גלות האחרון אנו משיגים הדבר. וטעם שנסתכנו ישראל במצרים בבירור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהוציא בלעז מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה, ע"כ.

ומבואר מדבריו הקדושים, דבגלות מצרים עדיין לא היה בכח לעמוד ולהתגבר עד נו"ן שערי טומאה ממש, על כן הוציאנו ה' משם רגע קודם שער הנו"ן, ולכן לעומת זה גם לא זכינו להיכנס לנ' שערי קדושה, אבל עתה בגלות האחרון על ידי שיש לנו גם את כח התורה, שוב

צריכים לפחד ממ"י דהיינו נו"ן שערי טומאה, כיון דעל ידי נו"ן ימי התשובה אלו ביחד עם כח התורה, יש ביד האדם לתקן ולברר את כל נו"ן שערי טומאה, ולהכניסם לנו"ן שערי קדושה.

ב

כשאין עושים תשובה בימי הרחמים והרצון גורמים להתגברות מדת הדין בימים נוראים

הימים שמראש חודש אלול ואילך נקראים 'ימי הרחמים והרצון', ומקורו בפרקי דרבי אליעזר (פמ"ו) ומובא בטור ריש הלכות ראש השנה (אור"ח סימן תקפ"א) וזה לשונו: תניא בפרקי דרבי אליעזר, בראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה (שמות כד, יב) 'עלה אלי ההרה', שאז עלה לקבל לוחות האחרונות, והעבירו שופר במחנה משה עלה להר, שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה. והקב"ה נתעלה אותו היום באותו שופר, שנאמר (תהלים מז, ו) 'עלה אלהים בתרועה' וגו', לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה וכל החודש, כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר (עמוס ג, ו) 'אם יתקע שופר בעיר' וגו', וכדי לערבב השטן. וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפילה, ויש מי שמרבין לומר סליחות ותחנונים.

אל"א דאכתי עלינו להתבונן וליתן לב במהות ימים אלו, דנראה קצת כסתירה השמות שניתנו להם, דמצד אחד נקראים ימים אלו ימי הרחמים והרצון, ומאידך גיסא נקראים ימים אלו גם ימים נוראים, ואיך אפשר שיתקיימו שניהם.

אמנם נראה כי אין סתירה בדבר, ובאמת שני דברים אלו מהותם שייכת בימים אלו, והוא כמו דאיתא בספר החינוך (מצוה שי"א) שמבאר שם את שרשי המצוה של ראש השנה וזה לשונו: שהיה מחסדי האל על ברואיו לפקוד אותם, ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים מעביר עליהן. ואם אולי יש בהם עוונות שצריכים מירוק, נפרע מהם מעט מעט, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ע"ז ד ע"א) אוהבו נפרע ממנו מעט מעט. ואם לא יפקדם עד זמן רב, יתרבו כל כך עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה. נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב, ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים, עכ"ל.

ולפי זה יובן שפיר הטעם שימים אלו נקראים ימי הרחמים, כי ימים אלו ניתנו לנו מרחמי השי"ת עלינו, לצוות לנו את מצות התשובה, שלכל הפחות פעם בשנה נשוב ונתקן את מה שהעוינו, כדי שלא ירבו עלינו העוונות ונאבד ח"ו ברוב פשעינו. ובדברים הללו פתח גם רבינו יונה את ספרו **שערי תשובה** (שער א אות א) שענין התשובה הוא מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת, ולהשיב מעליהם אפו.

אכן נראה דימי הרחמים האלו מעוררים שיהיו נקראים ימים אלו גם בשם

ימים נוראים, דמאחר שקבע לנו הקב"ה בגודל רחמנותו ימים אלו לימי תשובה, על מנת שלא נאבד ברשעותינו, אם כן אם חלילה מזלזלים בימים אלו, ואין עושים תשובה כראוי, דבר זה גופא מעורר את מידת הדין, וכמו שכתב שם השערי תשובה בהמשך דבריו (אות ב) וזה לשונו: ודע כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו, יכבד עליו מאד עונשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והינו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפיכה, ולא יגור מפני האף והחימה, על כן רעתו רבה, עכ"ל. על כן בימים קדושים אלו, כאשר פתח לנו הקב"ה פתח מיוחד שעל ידו נוכל לשוב מחטאינו, והמחתרת חתורה לפנינו, ואין אנו ממהרים למלט נפשנו מן הדין, הרי זה נראה כזלזול, וכמי שאינו חושש כלל מפני האף והחימה, ובזה רבה רעתו יותר, על כן הם נקראים גם כן ימים נוראים, על שם שיש להתיירא ולפחד שלא לזלזל בהם.

וכאשר האדם מזלזל בטובות הנשפעים מצד רחמיו וחסדיו יתברך שמו, אזי מידת הדין המתעוררת עליו חמורה ביותר, וכמו שהאריך בישמח משה (ריש פרשת וארא) לפרש את דברי המדרש (בראשית רבה פרשה לג, ג) אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למדת הדין, דפעמים יש שמדת הדין מתעוררת ומתגברת מכח מדת הרחמים, וכגון מה שאמר הכתוב בהמבקש מעות מן הלווה (שמות כב, כו) 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני', וביארו הקדמונים בכוונת הכתוב, דלפום ריהטא

נראית מצוה זו שאינה לפי שורת הדין, שכיון שהלוה לו מעותיו, מאיזה סיבה לא יוכל לבקשם, ולמה אסור לו לקחת ריבית עליהם, ומחוייב להשיב משכנונו בכל יום, אלא דאף שמצד מדת הדין ראוי היה להתיר לו לבקש את מעותיו, מכל מקום מצד ושמעתי כי חנון אני, שענינה שהקב"ה מרחם על העניים והחלשים, על כן אינו מתיר להיות להם כנושה, ובכחאי גוונא מדת הרחמים של הקב"ה היא אשר יצרה את הדין.

ובזה מבאר מה שאמר הקב"ה למשה כאשר שלחו להוציא את ישראל ממצרים (שמות ו, ב) 'וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה', ולכאורה יש לדקדק במה ששינה הכתוב מאלוקים שהוא מדת הדין, ואמר אני ה' שהוא מדת הרחמים. אלא הכוונה בזה היא, שהדין שיעשה הקב"ה עם מצרים, יהיה מדת הרחמים שיש לו על ישראל, ובמקום שמידת הדין מתעוררת כתוצאה ממדת הרחמים אזי הדין חמור יותר, כי הרי אי אפשר למדת הרחמים שתגן ותמתיק את הדינים, ואדרבא גם מדת הרחמים מסכמת למדת דין. וזה שאמר הקב"ה למשה (שם, א) עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו', כי הדין נתעורר עליהם מרוב הרחמנות שעל ישראל, אם כן הוא דין קשה מאד, כי גם הרחמים מסכים עליו והוא סבתו, והיינו ביד חזקה ישלחם כפול, שהוא דין כפול, כיון שגם מדת הרחמים מסכימה עם המכות של מצרים.

וכמו כן בחינה זו ישנה גם בימים הקדושים הללו, ימי הרחמים

של כל השנה, הרי מוסיפים אנחנו במרד נגד ה' יתברך, בזה שהיינו מזלזלים באלו הימים אשר נתן לנו הקב"ה בחמלתו עלינו כדי שנתקן את נפשינו. ומעתה לפי זה נראה, שבתחילת הוידוי מתוודים אנחנו על החטאים בכלליות, ועל כן אין מן הצורך להזכיר ולומר חטאנו לפניך, אבל אחר כך שוב מתוודים אנחנו על מה שחטאנו 'לפניך', דהיינו מה שחטאנו בזה כנגד השי"ת, שחתר לנו חתירה שנשוב אליו, ועם כל זה לא שבנו עדיו בתשובה.

ימים האלו העיקר בתפילה להכניע ולבטל עצמו לגמרי להקב"ה

דודי רשומות רמזו (דרשות מהר"ח אור זרוע סימן לב, אבודרהם סדר תפלת ראש השנה, ועוד) כי אלו"ל ראשי תיבות אני לדודי ו'דודי ל'י (שיר השירים ו, ג), והכוונה בזה בפשטות, היות שבימים אלו קרוב ה' לכל קוראיו בבחינת דודי ל'י, על כן גם אנו נקיים בחינת אני לדודי בתשובה ותיקון המעשים.

ונראה לרמז עוד בזה ובכוונת אני לדודי, על פי הדברים שכתב ברבינו בחי (במדבר טז, כב ד"ה ויפלו) לבאר את ענין נפילת אפיים בתפילה, שהוא כדי להראות צער והכנעה, כי הנופל על פניו מצטער ונכנע, וההכנעה מעיקרי התשובה, ואז תפילתו מקובלת, והקב"ה חושש על צערו וממלא שאלתו. ענין נוסף מבאר רבינו בחי וזה לשונו: הנופל על פניו מכסה עיניו וסותם פיו, והוא מסכים במחשבתו שאינו רואה

והרצון שנתן לנו הקב"ה בגודל רחמיו לנו שמה כל חוטא ופושע, דכאשר ח"ו אין האדם מתעורר בימים אלו לשוב אל ה', ומזלזל במדת הרחמים השורה בימים אלו, אזי חלילה גם הרחמים נהפכים לדין, וגם מדת הרחמים מסכימה עם מדת הדין, כיון שזלזל במתנתו של מלך שנתן לו את ההזדמנות לשוב אליו ולתקן את מעשיו.

ועל כן אין סתירה כלל במהות הימים הללו, אלא אדרבא שני הענינים האלו אחד הם, שכיון שימים האלו הם ימי הרחמים והרצון, שנתן לנו הקב"ה בגודל רחמנותו, וחתר לנו חתירה מתחת כסא כבודו יתברך, שנוכל לשוב אליו ולתקן את אשר פגמנו, דוקא משום הכי ימים אלו נקראים בשם ימים נוראים, משום שיש לפחוד ולהתיירא מאד שלא לזלזל בזמנים קדושים אלו שנועדו לתיקון ולשיפור המעשים, ואם אינו שת אל ליבו להיטיב את מעשיו בימי הרחמים, אזי הדין הבא מצד הרחמים הוא קשה ונורא יותר.

ובזה אפשר להוסיף ולפרש את נוסח הוידוי הנאמר ביום הכיפורים, שהוא הסיום של הימים הנוראים, שבתחילת הוידוי מזכירים בלשון אבל אנחנו ואבותינו חטאנו וכו' אשמנו בגדנו וכו', ואין אומרים לפני מי חטאנו, אבל בהמשך לשון הוידוי בנוסח על חטא מוסיפים ואומרים על חטא שחטאנו 'לפניך', ויש להבין מפני מה אחר כך מפרשים ואומרים שחטאנו לפניו יתברך. אכן לדברינו יש לומר, דבאמת בימים אלו צריכים אנחנו לשוב על שני חטאים, דמלבד על עצם החטאים

כיון שהקב"ה מסתיר פניו ממילא ימינו פשוטה לקבל את השבים בתשובה בימים אלו

בספר ליקוטי מהרי"ח (ח"ב סדר הנהגת ר"ח ד"ה והנה מדי דברי) מביא מה ששמע מרבו הייטב לב זי"ע, שהיה בסעודת ראש חודש בצאנו אצל הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנו זי"ע, והיו מזמרים שם ברכי נפשי שהוא המזמור שאומרים בראש חודש, וביאר הרה"ק מצאנו את הכתוב (תהלים קד, כט) באופן זה, תסתיר פניך יבהלון, זה חודש אלול, תוסף רוחם יגועון, זה ראש השנה, ואל עפרם ישובון, זה יום כיפור, תשלח רוחך יבראון, זה סוכות. והאריך הייטב לב לפרש את הרמזים האלו.

וגם אני אענה חלקי בזה בס"ד, דהנה לכאורה תמוה מה שאמר דתסתיר פניך יבהלון מרמז על חודש אלול, דהא חודש אלול הוא חודש של רחמים ורצון, שבו קרוב ה' לכל קוראיו, ונראה יותר שהוא זמן של התגלות והשראת השכינה, ולא זמן של הסתר פנים, וכמו שמשמע מתוך דברי השור ריש הלכות ראש השנה (או"ח סימן תקפא) דבכל שנה מתעוררים בימים אלו מידת רחמיו יתברך, כעין מה שהיה אצל משה רבינו שעלה למרום בראש חודש אלול, ושהה במרום ארבעים יום כדי לקבל את הלוחות השניות, ונתרצה להם הקב"ה. ואם כן איך יתכן שחודש אלול נרמז דוקא בפסוק תסתיר פניך יבהלון, שהוא לכאורה ההיפך ממהותו של חודש זה.

ונראה לומר בזה על פי מה שכתב בספר בכור שור (חגיגה ה ע"ב) על מה

נזקו ותועלתו, ואינו יודע דרכו וענינו, ואין בידו להפיק רצונו אם אין הקדוש ברוך הוא מסכים על ידו, וכענין שכתוב (ירמיה י, כג) 'כי לא לאדם דרכו', וכאילו הרגשותיו בטלות ואסורות ממצוא חפצו, וענינו ושפתיו מסותמין לא יוכל לראות ולדבר כי אם בהפקת רצון השי"ת, עכ"ל.

ומבאר בזה מה שנהגו לכוון את הידים והרגליים בשעת התפלה, כי זה להראות שמסכים עם לבו בכוון רגליו בתפלה כאילו רגליו כבולים, ואין חפצו תלוי בעצמו כלל, וכמו שלהבדיל האומות עושין בכוון הידים בבקשת תחנונים, אף שהן עצמן אינן יודעים למה הורגלו בכך, מכל מקום הכוונה בזה הוא להראות בטול כח עצמו, כאילו ידיו אסורות, והוא מוסר אותם למי שמתחנן אליו, ולפי שתנועת הרגליים גדולה מתנועת הידים לקרב תועלתו ולדחות נזקו, לכך נהגנו בכוון הרגליים ולא הידים.

ועל דרך הזה יש לרמז גם את כוונת הכתוב אני לדודי, כי בחודש הרחמים כאשר אנו מרבים בתפלה ותחנונים לפני ה' יתברך, יש להתפלל ולהתחנן לפניו באופן זה, לתת את כל רצונו ומאוויו וכוונתו לפני ה' יתברך בהכנעה גמורה, וכאילו ידיו ורגליו אסורות ומסורות לה', ועל דרך זה תהיה כל מהות התפלה, להכיר שאין הדבר תלוי בו כלל כי אם ביד ה'. ובהתפללו באופן זה של אני לדודי, אזי הזמן מוכשר שיהיה ודודי לי, שהקב"ה יחוש לצערניו, וישמע ויקבל ברחמים וברצון תפלתו.

שאמרו בגמרא שם רבי יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר, אחוי ליה ההוא אפיקורסא עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה, אחוי ליה ידו נטויה עלינו, אמר ליה קיסר לרבי יהושע מאי אחוי לך, עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה, ואנא מחוינא ליה ידו נטויה עלינו. ותמה ה' בכור שור בהתשובה שהשיב לו רבי יהושע לאפיקורס ידו נטויה עלינו, והא כיון שהראה לו דהקב"ה אהדר אפיה מאתנו, מה תשובה יש בדבר במה שהראה לו שעוד ידו נטויה.

ומבאר על דרך מה שאמרו חז"ל (פסחים נו ע"א) ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חס ושלום יש במיטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו, 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד' (דברים ו, ד), אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, ופירש רש"י (ד"ה קץ) קץ הימין, שיחזיר ימינו לפניו, שהשיב אחור ימינו מפני אויב. והביאור בזה הוא לפי דברי המדרש (איכה רבה פתיחה כד) בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא להחריב את בית המקדש, אמר כל זמן שאני בתוכו אין אומות העולם נוגעין בו, אלא אכביש את עיני ממנו ואשבע, שלא אזקק לו עד עת קץ, ויבואו האויבים ויחריבו אותו, מיד נשבע הקדוש ברוך הוא בימינו והחזירה אחוריו, הדא הוא דכתיב (איכה ב, ג) 'השיב אחור ימינו מפני אויב'. וזה הכוונה שביקש יעקב לגלות את הקץ, היינו אימתי יהיה קץ של החזרת ימינו של הקב"ה.

ובזה יובן דזה הוא התשובה שהשיב לו רבי יהושע בן חנניא לאותו מין, דאחוי ליה בידיה עמא דאהדריה מריה לאפיה מיניה אין לו עוד נחמה, דכיון שאמר הכתוב (דברים לא, יח) 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', אם כן מי יעמוד להם בעת צרה. והשיב לו על זה רבי יהושע בן חנניא שעוד ידו נטויה, ורצה לומר שמה שהקב"ה הסתיר פניו מאתנו זה גופא הוא נחמתנו, דכיון דהקב"ה כביכול עומד עם אחוריו אלינו, אם כן ממילא הוא מחזיר ימינו אלינו, דהא השיב את ימינו אחור, ואם כן יכול הקב"ה להגן בימינו עלינו, מה שאין כן אילו היו פניו אלינו ולא אחוריו, לא היתה ימינו יכולה להגן בעדינו. ואם כן דוקא משום שהסתיר את פניו מאתנו, והשיב אחור ימינו, יכולה ימינו להיות נטויה עלינו להגן בעדינו.

ובדרך זה נוכל לבאר גם את דבריו של הרה"ק מצאנו זי"ע, שחודש אלול נרמז בפסוק תסתיר פניך יבהלון, דהא ימים אלו מיוחדים לתשובה, וכדי שתועיל התשובה צריכים אנו לימינו של הקב"ה, וכמאמר הכתוב (איכה ג, מ) 'נחפשה דרכינו ונחקורה כי ימינך פשוטה לקבל שבים', ובימים אלו הקב"ה פושט ימינו כדי לקבל את כל הבאים בשערי תשובה. ודבר זה יתכן רק משום שתסתיר פניך יבהלון, שכיון שהקב"ה מסתיר את פניו מאתנו, ומשום כך כאשר השיב אחור ימינו שפיר יכול הוא יתברך בידו הנטויה להגן ולשמור עלינו, וכיון שכך גם ימינו פשוטה לקבל את השבים אליו בתשובה שלמה.

העצה לנצח את היצר הרע הוא עסק התורה
מתוך טורה ויגיעה

אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר (תהלים ד, ה) 'רגזו ואל תחטאו', אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר (שם) 'אמרו בלבבכם', אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר (שם) 'על משכבכם', אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר (שם) 'ודמו סלה', ופירש רש"י ירגיז יצר טוב, שיעשה מלחמה עם יצר הרע, (ברכות ה ע"א).

הנה לא פירשו לנו בגמרא וברש"י כיצד יעשה את המלחמה עם היצר הרע, דהא ודאי אין הכונה שיעשה את המלחמה על ידי שיגביר חיילים בתורה, וכמו שאמרו (קידושין ל ע"א) בראתי יצר הרע ובראתי תורה תבלין כנגדה, דהא על זה אמרו בהמשך נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, ועל כרחך מה שאמרו ירגיז אדם יצר טוב אין הכוונה ללימוד התורה, ואם כן יש לדעת מהו כוונת הגמרא ירגיז אדם יצר טוב.

ואולי אפשר לבאר כוונתם, על פי מה שדרשו חז"ל (ויקרא רבה פרשה כא, ד-ה) על הפסוק (תהלים כז, א) 'לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא', רבנן פתרין קרא בראש השנה ויום הכפורים, אורי בראש השנה וישעי ביום הכפורים וכו', אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, אם תחנה עלי מחנה של סמא"ל לא יירא לבי, שהבטחתי (ויקרא טז, ג) 'בזאת יבא אהרן אל הקדש',

והיינו בזאת אני בוטח. והאריכו שם במדרש לדרוש 'בזאת יבא אהרן', זה שאמר הכתוב (משלי כד, ו) 'כי בתחבולות תעשה לך מלחמה', רבי נתן ורב אחא בשם רבי סימון אמר, אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצוות, שאהרן בכניסתו לבית קדשי הקדשים חבילות חבילות של מצוות היו בידו, וזה שאמר 'בזאת יבא אהרן אל הקדש', בזכות התורה דכתיב (דברים ד, מד) 'וזאת התורה', בזכות מילה דכתיב (בראשית יז, י) 'זאת בריתי', בזכות שבת דכתיב (ישעיה נז, ב) 'אשרי אנוש יעשה זאת', בזכות ירושלים דכתיב (יחזקאל ה, ה) 'זאת ירושלים', בזכות שבטים דכתיב (בראשית מט, כח) 'וזאת אשר דבר להם אביהם', בזכות יהודה (דברים לג, ז) 'וזאת ליהודה', בזכות ישראל (שיר השירים ז, ח) 'זאת קומתך', בזכות תרומה (שמות כה, ג) 'וזאת התרומה', בזכות המעשרות (מלאכי ג, י) 'ובחנוני נא בזאת', בזכות קרבנות בזאת יבא אהרן.

ומבואר מדברי המדרש, שבזכות המצוות המכונים 'זאת', יכול אהרן הכהן להכנס לפני ולפנים בקודש הקדשים ביום הכיפורים, ולנצח את הס"מ וחיילותיו. וזה שאמר דוד המלך אם תחנה עלי מחנה, שאף כנגד כל המחנה של הס"מ וחיילותיו, לא יירא לבי, אין אני מתיירא מהם, כיון שבזאת אני בוטח, שאני בוטח בכל אותם חבילות של מצוות המרומזים בתיבת 'בזאת', שבכוחם אזכה לנצח את כח הס"מ.

ואולי אפשר לומר, כי מטעם זה נהגו לומר בימי הרחמים והסליחות

מזמור זה של לדוד ה' אורי וישעי, כדי לעורר את האדם להתחזק בענין זה של בזאת אני בוטח, ולזכור להוסיף חבילות של מצוות, ולהגביר חיילים בתורה ודקדוקי המצוות, ובעיקר בימים קדושים אלו לפני בא יום הדין הגדול והנורא, שזהו העצה והסגולה לנצח את כל המקטרגים הקמים עליו בדין.

המורם לנו מזה, שלמדנו מדברי המדרש את תכסיסי המלחמה, ואת אופן עריכת המלחמה עם היצר הרע, שהעצה כנגדו היא להרבות חבילות חבילות של מצוות ומעשים טובים, שעל ידי כן בזאת אני בוטח, שיכול להיות בטוח בנצחונו. ואפשר דזה העצה שנתנו חז"ל לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, וכפירוש רש"י שיעשה מלחמה עם יצר הרע, דכוונתם לומר שיש לו להשתדל לחזק את יצרו הטוב, על ידי שיוסיף חבילות חבילות של מצוות ומעשים טובים כנגד חבילות עבירות שמעמיד היצר הרע לעומתו, ובזה יוכל להיות בטוח שינצחנו.

אלא דאכתי יש להתבונן לפי זה, אם כן מה אמרו שם בגמרא אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, והלא מצות תלמוד תורה נכללת במה שאמרו עשה כנגדן חבילות של מצוות, ואם כן כבר נכללה מצות תלמוד תורה במה שאמרו לעולם ירגיז וכו', ואיך אמרו נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, והרי כבר ניסה עצה זו ולא הועילה לו.

ונראה לבאר על פי מה שכתב הטורי זהב (או"ח סימן מז סק"א) לבאר מה

שתיקנו הנוסח בברכת התורה 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעסוק בדברי תורה', שהוא כיון שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות סג ע"ב), והיינו שיעסוק בפלפול ומשא ומתן של תורה, ולא כאותם הלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם יגעים בתורה, שאין התורה מתקיימת אצלם, ועל כן תיקנו לומר בנוסח הברכה 'לעסוק' בדברי תורה, דוקא עיסוק בתורה דרך טורח ולא בלימוד של תענוג.

הרי לנו מזה, כי בלימוד התורה יש כמה מדריגות, והמדריגה היותר חשובה היא לימוד התורה על ידי יגיעה בדרך טורח ומשא ומתן בפלפול של תורה. ונראה דתורה כזו שלומדה מתוך טורח ויגיעה עצומה, היא העצה היותר מועילה כנגד יצר הרע, וכמו שכתב הרמב"ם (פכ"ב מהלכות איסורי ביאה הכ"א) וזה לשונו: גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה, יט) 'אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד'. והרי מדבריו דכל כמה שמוסיף לטרוח לפנות עצמו יותר בתורה, התורה מסוגלת ביותר נגד היצר.

ומעתה לפי זה אפשר לומר, דלתורה זו היתה כוונתם במה שאמרו אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, דודאי שלימוד התורה נכלל גם בעצה שאמרו תחילה ירגיז יצר טוב על יצר הרע, שצריך לעשות בתחבולות מלחמה כנגד היצר הרע על ידי חבילות של מצוות, אך אם לא

נצחו בזה, יש לו להוסיף חיילים בלימוד התורה, על ידי שיעסוק בתורה ביגיעה גדולה, וימלא את לבו בחכמת התורה בפלפול הבא מתוך טורח, שזו עצה גדולה אף למי שלא הועילו לו תחבולות המלחמה הראשונות, שעל ידי עצה זו יוכל להינצל מהיצר הרע, כי העיסוק בתורה בטורח ויגיעה היא עצה נפלאה כדי לעמוד כנגד היצר הרע ולנצחו.

בדורות אלו אנו סומכים על הקבלות שבשנה הבאה שיהיו בידינו זכויות לזכותינו בדין

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורה כהנים קודם עצרת, ושבתשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה (מגילה לא ע"ב).

לכאורה יש לתת טעם לדבר, למה דוקא עזרא ראה לתקן זאת, ולמה עד שבא עזרא לא חשו לקרוא את הקללות קודם ראש השנה, כדי שתכלה השנה וקללותיה.

ואולי אפשר לבאר בזה על פי מה שהעיר החתם סופר (ח"א לראש השנה תקס"א ד"ה ראש השנה א ע"ב) שלא מצינו בתורה שנקטו שם זה של ראש השנה, שהוא כינוי על שם שיום זה הוא ראש להשנה הבאה, ואדרבה בתורה נקרא חודש תשרי תקופת השנה (שמות לד, כב) המתייחס לשנה שעברה, ורק בספר יחזקאל (מ, א) מצינו

לראשונה שנקט וקרא ליום הכיפורים בשם ראש השנה כמו שנאמר 'בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה', וכן מצינו שם זה במאמרי חז"ל שקראו ליום טוב זה בשם ראש השנה הרבה פעמים בכל הש"ס, וכל זה טעמא בעי.

ומבאר החתם סופר, כי בשנים קדמוניות כשהיו ישראל עושים רצונו של מקום, והיו כולם צדיקים גמורים, היו ימים אלו מתייחסים אל השנה שעברה, דהיינו שאת כל הזכויות הצריכים לנו כדי לזכות בדין בימים אלו, היו נוטלים מחשבון שנה שעברה, לפי שהשנה שעברה טובה היתה, ועל כן מוטב היה שיהיו הימים האלו סוף לשנה שעברה, מאשר יהיו ראש לשנה הבאה אשר עדיין לא נדע מה יהיו מעשינו בה. אבל בדורותינו אלה שאדרכה אם נבקש זכות שיעמוד בעדינו, לא נמצא בידינו זכויות בשנה שעברה, על כן תיקן עזרא שלכל הפחות יהיו הימים האלו ראש לשנה הבאה, ותעמוד לנו זכות הקבלה על העתיד, שאנו מקבלים על עצמנו לתקן מכאן ולהבא, ולהתחיל מחדש ביתר חיזוק בעבודת ה', על כן מוטב לנו לייחס את הימים האלו אל השנה הבאה, שבה נתחיל שוב לעבוד את ה' כראוי.

ומעתה יובן היטב למה דוקא עזרא תיקן שיהיו מפסיקים בקריאת התוכחה קודם ראש השנה, כדי שתכלה שנה וקללותיה, כיון שעד דורו של עזרא היו הדורות ראויים, על כן לא רצו להפסיק את השנה שעברה ולהיפרד ממנה, אלא

אדרבה רצו להמשיכה עוד, כדי שיהיו ימי ראש השנה המשך לשנה שעברה, ויהיו נזקפים לזכותם המצוות ומעשים טובים שעשו בשנה שעברה, לזכותם בימי הרחמים והרצון, ועל כן לא הוצרכו להפסיק עם התוכחה כדי שתכלה שנה וקללותיה. אבל בימי עזרא אחר החורבן שכבר נתקלקלו הדורות, והיו השנים מקולקלים בלא שיהיו בהם זכויות לבני ישראל, ולפיכך היו מצפים להתחלה חדשה בתקוה שיהיו הימים הבאים טובים מאלה, על כן תיקנו שיקראו את התוכחה בסוף השנה, כדי שתכלה שנה וקללותיה, ועל ידי קריאת התוכחה ירהרו בתשובה ויקבלו עליהם לבל ישובו לכסלה עוד, ובזה ישפיעו על עצמם שתחל שנה וברכותיה.

זמני התשובה נחלקים לשלשה כנגד שלש בחינות עבירות שנמשל בהם האדם

כתב הטור ריש הלכות ראש השנה (או"ח סימן תקפא) נוהגין באשכנז להתענות כולם בערב ראש השנה, וסמך לזה ממדרש רבי תנחומא (אמור, כב) 'ולקחתם לכם ביום הראשון' (ויקרא כג, מ), וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עוונות. משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחיל לגבותו, כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות, יצאו גדולי המדינה לקראתו, ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר

לקראתו, והניח להם הכל. כך המלך זה הקדוש ברוך הוא, בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עוונות כל השנה, ערב ראש השנה הגדולים מתענין ומוותר להם שליש עונותיהם, ב' ימים בינונים מתענין ומוותר להם ב' שלישים, ביום הכיפורים הכל מתענין ומוותר להם הכל.

וכבר תמה בבית יוסף על המדרש, דאם כן עולה שערב ראש השנה שוה ליום הכיפורים, שבשניהם נמחל שליש מהעוונות, וגם יום ערב ראש השנה שוה במחילתו לכל עשרת ימי תשובה שגם בהם נמחל שליש. ותירץ דאינו דומה שליש הראשון שקל יותר למחול, משליש האחרון שהוא קשה יותר לכפרה.

ונראה לבאר עוד בענין התשובה, שהמחילה מתחלקת לג' שלישים, ערב ראש השנה, עשרת ימי תשובה, ויום הכיפורים, והוא בהקדם מה שפירש מרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע (דברי יואל ויחי ד"ה ונקדים עמ' תקסח) על מה שאמר הכתוב (תהלים עט, ח) 'אל תזכר לנו עוונות ראשונים', דהכתוב תמוה, וכי רק על עוונות הראשונים יש להתפלל שלא יזכרו, והלא כמו כן יש להתפלל על עוונות אחרונים שלא יזכרו.

ומבאר בכוונת הכתוב על פי מה שאמרו בגמרא (סוכה נב ע"א) אמר רבי אסי, יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא, ולבסוף דומה כעבותות העגלה, שנאמר (ישעיה ה, יח) 'הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה', והקשו המפרשים, דפתח הכתוב בעוון שהוא מזיד, וסיים

בחטאה שהוא שוגג. וכתב לבאר על פי מה שכתב הפרי מגדים בספרו מתן שכרן של מצוות (שאלה א אות ט) שמכל מעשה עבירה שעושה אדם נברא מלאך מקטרג, והוא מכריח את האדם לחטוא שוב בעבירה זו, כמאמרם ז"ל (אבות פ"ד מ"ב) עבירה גוררת עבירה. ולפי זה היה מקום לומר שבאמת החוטא אינו צריך לשוב בתשובה אלא על פעם ראשונה שחטא, כי על הפעמים שחוטא עוד אחר כך כבר יש לו טענת אונס, שהיה אנוס מחמת שהעבירה הראשונה הכריחה אותו לעבור שוב על אותה עבירה, ורק על הפעם הראשונה שחטא אין לו טענת אונס.

ועל כן אמר הכתוב תחילה הוי מושכי העוון, לשון עוון קאי על מזיד דקאי על העבירה הראשונה שעשה שנחשבת למזיד, כיון שבפעם הראשונה שחטא עדיין לבו ברשותו, והיה בידו למנוע עצמו מלחטוא, ואם כן לא היה אז אונס, ועל כן נחשב למזיד. אכן אחר שכבר חטא ונכשל בעבירה הראשונה, אז כעבות העגלה חטאה, שאז כבר קראו הכתוב חטא היינו שוגג, כי בחטאים האחרונים שעשה הוא אנוס, מחמת שהעבירה הראשונה מכריחה אותו לחטוא שוב בעבירה זו.

וזוהו שאמר הכתוב אל תזכר לנו עוונות ראשונים, כי באמת עיקר בקשתינו היא על העוונות הראשונים, שהם בבחינת מזיד, מה שאין כן העוונות האחרונים הם רק שוגג, כיון שהאדם נחשב לאנוס בעשייתם, כיון שהעבירה הראשונה שעשה הכריחה אותו לעבור שוב על העוונות האחרונים.

ובספרים הקדושים כתבו רמז על זה במה שאמרו בגמרא (קידושין ל ע"א) לעולם ישליש אדם שנותיו, שליש במקרא שליש במשנה ושליש בתלמוד, דקאי על שנות ימי חיי האדם, דהשליש הראשון של חיי האדם נקרא שליש במקרא, שכל עבודת ה' בגיל זה אינה אלא במקרה, עתים הוא עובד ליוצרו ועתים ליצרו, פעמים מתגבר הוא על יצרו ופעמים יצרו מתגבר עליו. ואחרי תקופה זו בחייו באה תקופה נוספת של שליש במשנה, שאז מלחמתו עם יצרו כבר אינה ברתירת הדמים כמו בגיל הנערו, אלא דמכל מקום באותה תקופה הוא כבר שונה באיוולתו, ועובד את יצרו ואת יוצרו כאחד. והשליש האחרון הוא שליש בתלמוד, שכבר נתלמד ונשתרש בחטא, וכבר עבר ושנה ונעשה לו כהיתר, שאז העבודה כבר קשה מאד לשוב ולעבוד את ה'.

ונלמד מזה, כי עיקר התביעה שיש על האדם, היא על השליש הראשון בראשית דרכו ותחילת חייו, כשהיה עדיין יכול להתגבר בקל על יצרו קודם שנשתרש בחטא, שאם אז בימי בחירתו הוא נמשך אחר יצרו והולך אחר חבלי שווא, ומנצל את השליש במקרא ללכת בקרי, עתים ליצרו ועתים ליוצרו, אזי כבר ישנה וישלש בחטא גם בהמשך חייו.

ומעתה לפי זה יש לומר, דכנגד ג' שלישים אלו של חיי האדם, תקנו גם את ג' זמני הכפרה של ערב ראש השנה, עשרת ימי תשובה, ויום הכיפורים. שבערב ראש השנה הגדולים מתענים

ומוותר להם שליש, וזהו כנגד השליש האחרון שליש בתלמוד, שכבר התרגל והתלמד במעשיו הרעים עד שנעשו לו כהיתר, ולכן הוא הקל מכולם, כיון שהוא בבחינת אונס, שחטא מחמת שהכריחוהו העוונות הראשונים. ובעשרת ימי תשובה מוותר על השליש השני שהוא שליש במשנה, דהיינו שחטא מאחר שכבר עבר ושנה, ואשר גם הוא נחשב לבחינת אונס.

וביום הכיפורים מוותר הקב"ה גם על השליש הראשון שהוא הקשה מכולם, והוא שליש במקרא, שעובר והולך קרי כאשר הוא עדיין בתחילת ימיו, ועדיין לא נשתרש בעבירה, ובקל היה יכול להתגבר, ועל עוונות ראשונים אלו זקוקים לתענית של יום הכיפורים, כי הם הקשים מכולן, כי הם היו עיקר הגורם שגרמו לאדם להתרגל בחטא.

ימי הסליחות

א

במוצאי שבת אנו כבעלי תשובה והקב"ה מאזין יותר לקולנו

במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה, הט אונך ממרום יושב תהלה, לשמוע אל הרנה ואל התפלה (סליחות למוצאי שבת).

בטעם מה שנהגו להתחיל את אמירת סליחות במוצאי שבת דוקא, הסביר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע שהוא כדי שנתחיל בסליחות מיד אחר השבת, שהוא הזמן הראוי ביותר לבקשת סליחות ותחנונים מהשי"ת. דהא אמרו בגמרא (שבת קיט ע"ב) כל האומר ויכולו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וכיון שנעשינו שותפים עם הקב"ה, בנוהג שבעולם שאין נועלים דלת בפני שותף, ועל כן מתחילים באמירת סליחות תיכף במוצאי שבת, כדי לבקש מהקב"ה שיאריך עמנו את השותפות, ולא יסגור בעדנו את הדלת בבואנו לבקש רחמים ורצון מלפניו.

ונראה להוסיף עוד טעם על ענין התחלת הסליחות במוצאי שבת קודש, על פי מה שכתב בספר הק' תולדות יעקב יוסף (פרשת פנחס אות ב ד"ה והיה נראה לי) מה ששמע

בשם חכם ספרדי אחד, לפרש את נוסח התפלה הנאמרת בסדר שופרות בראש השנה 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך', דמצינו שמדת הקב"ה היא היפך מדת בשר ודם, כי מלך בשר ודם שהיו לו ב' עבדים, אחד שהיה עובד המלך מנעוריו ולא חטא מעולם כנגדו, והשני מרד במלך, ואחרי זה חזר בו ונעשה עבד נאמן, בוודאי אהבת המלך לזה העבד הנאמן מנעוריו, יותר שלמה מאהבת העבד שמרד בו תחלה. מה שאין כן מדת הקב"ה אינו כן, אלא אוהב הוא את הבעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים, וכמו שאמרו (ברכות לד ע"ב) מקום שבעלי תשובה עומדין אפילו צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד.

והנה בשל"ה הק' (עיין מסכת ר"ה פרק תורה אור אות נה) כתב דצדיק גמור נקרא שופר, ובעל תשובה נקרא תרועה, עיין שם. והנה יסוד תיבת שמיעה משמש ללשון שמיעה שבא מרחוק, ויסוד תיבת האזנה בא לשמיעה שבא מקרוב. ובזה יובן נוסח הברכה כי אתה שומע קול שופר, רצה לומר מרחוק לצדיק הנקרא שופר, ומאזין תרועה, היינו לבעל תשובה הנקרא תרועה מאזין מקרוב, ומסיים כי בזה אין דומה לך, כלומר שמדת בשר ודם אינו כן, עכת"ד.

והיה די לומר הט אונך. גם יש לדקדק על כפל הלשון לשמוע אל הרנה ואל התפלה, דלכאורה היינו רנה והיינו תפלה.

ונראה לומר על פי מה שפירש מרן רביה"ק **מסאטמאר זי"ע** (דברי יואל הושענא רבה עמ' תכד ד"ה ועד"ז אמרתי) בדברי הגמרא (ברכות ו ע"ב) מאי 'כרם זלת לבני אדם' (תהלים יב, ט), אלו דברים שעומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזלזלין בהן, ופירש רש"י (ד"ה דברים) כגון תפלה שעולה למעלה, ולכאורה תמוה למה נקט דווקא את מצות תפילה שעולה למעלה, והרי כל מצוה שהאדם עושה עולה למעלה ועומדת ברומו של עולם, וכל המצוות כשנעשים בדחילו ורחימו פרחא לעילא. גם מה הכוונה ובני אדם מזלזלין בהן, למה אמרו שאנשים מזלזלים במצות תפילה יותר משאר כל המצוות.

וכתב לבאר דהנה אמרו עוד בגמרא (ברכות לב ע"ב) אמר רבי אלעזר, מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה, שנאמר (איכה ג, ח) 'גם כי אזעק ואשווע שתם תפילתי', ואף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו, שנאמר (תהלים לט, יג) 'שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש'. וכיון דמיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה, אם כן אפילו התפילות שהתפללו בדחילו ורחימו נשארים לעמוד ברומו של עולם, ואינם יכולים להגיע למקומם הראוי למעלה כשאר המצוות, דהא על התפילה אמרו שננעלו שערי תפילה, ואי אפשר שיכנסו התפילות למעלה, ולזאת היות ששערי

והנה כתב בספר **בת עין** (פרשת שמיני ד"ה וזהו וספרתם) דשבת מרמז על התשובה - תשוב ה"א (זוה"ק רעיא מהימנא נשא קכב ע"א). ובאמת כי כבר אמרו חז"ל (שבת קיח ע"ב) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. ועל כן מאחר ששבת היא בחינת תשובה, ובקל כל אחד יכול להיכנס לגדר בעל תשובה, אם כן בשבת הקב"ה גם מאזין לנו מקרוב יותר כמו שמאזין לבעל תשובה. על כן תיכף כאשר נתקרבו אליו בשבת בכח התשובה, מתחילים מיד באמירת סליחות במוצאי שבת, כדי שהקב"ה יאזין לקול תפילתו מקרוב.

ומדוקדק כן בנוסח הסליחות במוצאי מנוחה קידמנוך תחילה, פירוש כיון שבמוצאי שבת מנוחה מקדמים אנו בסליחה לפני הקב"ה, ושבת מרמז על תשובה, ואנו בבחינת בעלי תשובה, על כן מבקשים הט אונך ממרום לשמוע, כלומר שתהיה השמיעה בחינת הט אונך שהוא לשון האזנה, היינו שיאזין מקרוב לקול תרועת עמו ישראל המצפים לתשובה, כי מידתו של הקב"ה להאזין לתרועת הבעלי תשובה עוד יותר מצדיקים גמורים.

ב

בתפילה אחת ראוייה יכולים להעלות את תפילות כל השנה

במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה, הט אונך ממרום יושב תהלה, לשמוע אל הרנה ואל התפלה (סליחות למוצאי שבת).

יש לדקדק על הלשון שאומרים הט אונך 'ממרום', למה צריך להזכיר ממרום,

התפילה נעולים, חששו חז"ל שמא יבואו לזלזל בה ולחשוב שאין תועלת בתפילה, עכתדה"ק.

והעצה היעוצה לזה היא, דהנה שערי דמעות לא ננעלו, ועל ידי דמעות יכולים להכנס באלו השערים, ואם כן כשהתפילה ספוגה בדמעות הנשפכים מתוך הלב, יכולה התפילה לעבור את שערי התפילה הנעולים ולהיכנס למקומה הראוי. ולא עוד אלא גם שאר כל התפילות העומדים ברומו של עולם, ומצפים להיכנס למקומם הראוי, גם הם יכולים להיכנס על ידי דמעותיו אלו, כי השערים נפתחו כבר, ומעתה יכולים לעלות לשורשם כל התפילות למקומם לעילא.

ומעתה נבוא לבאר את אמרינו בסליחות, דהנה לשון 'רנה' הכוונה על תפילה במדריגה גבוהה, שהיא יותר ראויה ורצויה לפניו יתברך שמו, שבכוחה לבטל כל אלה המעכבים את התפלה ולפתוח שערי התפלה, (עיין בדברינו לקמן אות ה, ובאוהב ישראל חיי שרה ד"ה עוד הצע"ף המובא שם) ועל כן אנו מבקשים מהקב"ה, שאנו נתפלל לפניו תפילה אחת ראויה, ובזכות זה יעלו לפניו כל התפילות שהתפללו ישראל, אף אותם תפילות שאינם ראויות כל כך.

וזדהו שאנו אומרים **הט אונך ממרום, מרום** היינו רומו של עולם, הוא המקום שהתפילות ממתינות שם לשערים שיפתחו, ובקשתינו שיטה הקב"ה אנו לשמוע אל הרנה, שעל ידי הרנה שנתפלל לפניו תפילה אחת בדמעות מעומק הלב כראוי, יפתחו

לפנינו שערי דמעות, ועל ידי זה ואל התפלה, יעלו ויכנסו עמהם באותם שערים גם הרנה שהיא התפילה הראויה, וגם התפילה שאינה ראויה כל כך, שעל ידי הדמעות יעלו כולם למקומם הראוי.

מקדימים לחלות פני ה' בסליחות ותחנונים לזכותינו בדין בזכות זה

במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה, **הט אונך ממרום יושב תהלה, לשמוע אל הרנה ואל התפלה** (סליחות למוצאי שבת).

יש להתבונן במה שמבקשים בסליחות במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה, מהו הזכות בזה שהקדמנו תחלה. גם יש להבין מה שמבקשים **הט אונך ממרום, מהו הכוונה בזה.**

ונראה לפרש על פי מה שהביא **הטור** (או"ח סימן תקפא) המנהג שנוהגים באשכנז להתענות בערב ראש השנה, וסמך לזה את דברי המדרש תנחומא (אמור, כב) משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחיל לגבותו, כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות, יצאו גדולי המדינה לקראתו, ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שליש, כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני, כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו, והניח להם הכל. כך המלך זה הקדוש ברוך הוא, בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה, ערב ראש השנה הגדולים מתענין, ומוותר להם שליש

עונותיהם, בעשרה ימים בינונים מתעניין, ומוותר להם ב' שלשים, ביום הכיפורים הכל מתעניין, ומוותר להם הכל, במוצאי יום הכיפורים עוסקים במצות סוכה ולולב, ואין עושין עוונות, לכך קורא יום טוב ראשון ראשון לחשבון עוונות.

הרי שממה שמקדימים לצאת לפני המלך עוד קודם בואו, בזכות זה גופא מוותרים ומוחלים. ואם כן יש לומר לפי זה, דלכן תיכף בהתחלת הסליחות אנו מבקשים במוצאי מנוחה קידמנו תחילה, להמליץ יושר עלינו בעבור שהקדמנו לחלות את פני הקב"ה בתפילה ובתחנונים כבר ממוצאי מנוחה, ועל כן עוד מבקשים הט' אונג' ממרום, שיטה אנו אלינו עוד ממרום, לוותר לנו חובותינו עוד טרם ישב על כסא דין על כל באי עולם, וכגדולי המדינה היוצאים תיכף זכאים בדין.

ד

מקדימים בסליחות ובשכרה הקב"ה מקדים השנה וברכותיה

במוצאי מנוחה קדמנו תחלה, הט' אונג' ממרום יושב תהלה, לשמוע אל הרנה ואל התפלה (סליחות למוצאי שבת).

יש להתבונן במה שמבקשים בסליחות במוצאי מנוחה קדמנו תחלה, מהו הזכות בזה שהקדמנו תחלה. ונראה לבאר על פי מה שכתבו התוספות (מגילה לא ע"ב ד"ה קללות) על מה שאמרו שם בגמרא תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת

כהנים קודם עצרת, ושבת שנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. ומפרשים התוספות שאין הכוונה שיהיו קורין את הקללות קודם ראש השנה ממש, אלא מפסיקין שבת אחת בקריאת פרשת נצבים קודם ראש השנה, כדי שלא להסמיך את התוכחה של כי תבא לראש השנה, ושיהיה הפסק ביניהם.

ומתבאר לנו מדבריהם, שבקריאת פרשת כי תבוא עם התוכחות שבה, כבר מתקיים בנו תכלה שנה וקללותיה, ובשבת קודם ראש השנה כאשר קוראים בתורה בפרשת ניצבים, בשבת זו מתקיים תחל שנה וברכותיה, וכבר בשבת זו מתחילה ברכת השנה הבאה עלינו לטובה.

ונראה לתת תבלין וטעם לענין זה שהקב"ה מתחיל את ברכות השנה עוד קודם תחילת השנה, על פי הדברים שכתב בסידורו של שבת (ח"ב דרוש ד פ"א) בדברי המדרש (ויקרא רבה פרשה כז, ב) על מה שאמר איוב (מא, ג) 'מי הקדימני ואשלם', מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן, מי הפריש לפני חלה עד שלא נתתי לו עיסה, מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה. ודברי המדרש תמוהים, דמדברי המדרש משמע שמן הדין אין הקב"ה משלם שכר רק למי

שמקדים אותו, ואם כן צריך עיון האיך באמת שייך שיקדים האדם להקב"ה, וכי יתכן שיעשה אדם מזוזה אם אין לו בית, או שיעשה מעקה אם אין לו גג וכו', ואם כן האיך שייך שיקבל האדם את השכר הראוי לו מן הדין.

והאריך לבאר שם, דבודאי אי אפשר להניח מזוזה קודם שיבנה בית, ואי אפשר להפריש חלה אם לא לש עיסה, אלא כוונת המדרש לומר, שרק מי שהקדים במחשבתו תחילה לעשות לשם ה', שהיה מחשבתו הראשונה בתחילת הבנין והעשיה, שהוא בונה בית כדי שיזכה לקיים מצות מזוזה, או שעושה עיסה כדי שיוכל לקיים מצות חלה, דוקא לאדם זה מגיע שכר רב, כיון שטרח הרבה יגיעות לבנות בית כדי שיוכל לבסוף לקיים מצות מזוזה וחלה. אבל אם מחשבתו לא היתה אלא מחשבת חולין כדי לבנות בית בעצמו, וכל טרחה שטורח אינה אלא בשביל עצמו, ורק אחר השלמת הבית הולך לקיים מצות מזוזה, אדם זה אין מגיע שכרו משלם מן הדין.

ומדבריו הקדושים נלמד, כי כדי שיזכה האדם בשכרו מן הדין, צריך הוא להזמין את עצמו לדבר מצוה עוד קודם שבא לידו לקיימה, שתהיה כוונתו לבנות בית כדי לזכות לקיים מצות מזוזה, וללוש עיסה כדי לזכות במצות חלה, ובכהאי גוונא הקב"ה נותן שכרו משלם.

ומהשתא יש לומר, דמטעם זה מקדימים אנו באמירת סליחות ותפילות ותחנונים לפני ה', עוד קודם בואם של ימי

הדין, אף שעיקר זמן התשובה הוא בעשרת ימי תשובה, וכל זה כדי להראות את גודל ההשתוקקות הבוערת בקרבנו להיכנס לימים אלו, עד שאפילו שבאמת זמנם של ימים אלו הוא רק בתחלת השנה הבאה, מכל מקום אנו מתחילים כבר באמירת סליחות עוד קודם הזמן, כדי להראות שתשוקת נפשינו וכל חפץ ליבנו הוא הימים האלו, וכל מטרתינו הוא להגיע לזה. וכיון שמקדימים אנחנו להכין עצמנו במחשבת לבבנו, גם הקב"ה ישלם לנו בשכר זה שנה טובה.

ועל כן גם הפייטן המליץ והזכיר בהתחלת הסליחות ענין הקדימה, ואמר **במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה**, כי על ידי הקדמתו של אדם זוכה לקבל שכרו משלם, שנה טובה עם ברכותיה. ועוד יותר, מדה כנגד מדה גם ברכת השנה הבאה עלינו לטובה תהיה כבר מתחלת משבת שקודם ראש השנה, כמו שכתבו התוספות שיש להפסיק בקריאת פרשת נצבים, כדי שבשבת פרשת כי תבוא תכלה שנה וקללותיה, ובשבת פרשת ניצבים תחל שנה וברכותיה, עוד קודם שבא ראש השנה.

על ידי השבח והרנה בפסוקי דזמרה מכריזים את כל המקטריגים ותפילותינו מתקבלות

במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה, הט **אזנך ממרום יושב תהלה**, לשמוע אל הרנה ואל התפלה (סליחות למוצאי שבת).

מקדימים לומר תחלה אל הרנה, ורק אחר כך אל התפלה. ואפשר לפרש

הכוונה בזה, כי רנה הכוונה לזמירות ותשבחות שנוהגים לומר קודם התפילה, כמו שנפסק בטור ובשולחן ערוך (או"ח סימן צג) ובעמדו להתפלל לא יעמוד אלא מתוך כובד ראש, פירוש באימה והכנעה, דתנן (ברכות לא ע"א) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, כדי שיכנע לבו למקום. ותניא אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש ודברים בטלים, ולא מתוך כעס, אלא מתוך שמחה. ולכך נהגו לומר אשרי ופסוקי דזמרה קודם תפילה, כדי לעמוד לתפילה מתוך דברי שמחה של מצוה שעוסק בדברי תורה. והענין בזה הוא, משום שעל ידי הזמירות שאומרים קודם תפילת שמונה עשרה מכריתים את כל החוחים והקוצים, לבל יעכבו את תפילתו מלעלות למעלה.

וכמו שפירש באוהב ישראל (חיי שרה ד"ה עוד הצעיף) דעל כן נקראו המזמורים קודם תפילת שמונה עשרה בשם פסוקי דזמרה, מלשון (ישעיה כד, ה) 'זמיר עריצים', שעל ידי הזמירות באימה ויראה ואהבה באמת ותמים, יוכל לזמר ולהכרית כל המסטינים והמקטריגים, ולבטל כל הדינים מעליהם וכל היסורין, ולהמתיקם בשורשם.

והאריך שם לבאר מה שהיה בין יצחק ורבקה, שעל יצחק נאמר (בראשית כד, סג-סד) 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, וישא עיניו וירא והנה גמלים באים', שיצחק כידוע מדתו מידת גבורה, וגם ערב מרמז על דינים. וזהו ויצא יצחק לשוח בשדה

לפנות ערב, שראה את כל הצרות שיבואו על ישראל בעת חורבן הבית המכונה שדה (פסחים פח ע"א), ורצה להתפלל עליהם ולבטלם, אלא וירא והנה גמלים באים, שראה את כל הגמול והשכר שיקבלו ישראל על זה, שאפילו בעת קושי השיעבוד הם שומרים ומקיימים את התורה והמצוות במסירות נפש, ובראותו את הגמול והשכר שיקבלו ישראל נחה דעתו.

אבל אצל רבקה נאמר ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפול מעל הגמל, שנפלה מהגמול הטוב שצריכים ישראל לקבל, ולא נתקרה דעתה ולא הסכימה לזה, ותאמר אל העבד מי האיש הלזה, מי הוא האיש בעל מידת הגבורה הלזה, ההולך בשדה לקראתנו, שהולך נגדנו, שרבקה לא הסכימה שיסבלו בניה את קושי הגלות, לא הן ולא גמולם. ותקח הצעיף ותתכס, הצעיף גימטריא רנ"ה, היינו שהועילה הצדקת רבקה אמנו ע"ה בתפילתה, שעל ידי הרנה וזמרה של פסוקי דזמרה בכוונה שלימה ביראה ואהבה, יוכלו להתכסות מהדינים וגם לבטלם מעליהם ולהגן בעדם.

ועל פי זה יובן לשון הפיוט לשמוע אל הרנה, פירוש שקודם ישמע אל הרנ"ה בגימטריא צעיף, שעל ידי הרנה והזמירות שאומרים מקודם, נוכל להתכסות בצעיף מהדינים, ולהכרית את כל המקטרגים העומדים להשטין עלינו, ואחר זה ואל התפילה, שאחר הכרתת כל המקטרגים שוב יכולים לעמוד ולהתפלל, והקב"ה יקבל תפילותינו ברחמים וברצון.

בלשון (תהלים פו, יז) 'עשה עמי אות לטובה', כוונתו על האות טי"ת שהיא סימן לטובה.

והנה איתא בגמרא (קידושין לא ע"ב) על רב אבימי בר אבהו, שהיה זהיר מאוד במצות כיבוד אב וכו', איסתייעא מילתיה ודרש אבימי מזמור לאסף, ולא נתבאר בגמרא מאי דרש. אבל רש"י (ד"ה איסתייעא) כתב: יש מפרשים שדרש מזמור לאסף באו גוים בנחלתך (תהלים עט), קינה לאסף מיבעי ליה, ודרש כך שאמר אסף שירה על שכיילה הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים שבביתו, ומתוך כך הותר פליטה מישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט, וכן הוא אומר (איכה ד, יא) 'כלה ה' את חמתו וגו' ויצת אש בציון'. והתוספות (ד"ה איסתייעא) הוסיפו עוד וזה לשונם: אך יש במדרש שאסף אמר שירה על שטבעו בארץ שעריה, משל לשפחה שהלכה לשאוב מים מן הבאר ונפל כדה לבאר, והיתה מצטערת ובוכה, עד שבאתה שפחת המלך לשאוב וכידה כלי של זהב, ונפל אותו כלי שם, התחילה הראשונה לשורר ואמרה, עד עכשיו לא הייתי סבורה שיוציא שום אדם כדי שהוא של חרס מן הבאר שאינו נחשב, ועכשיו מי שיוציא אותו של זהב יוציא כדי עמו. כך בני קרח שהיו בלועים, כשראו שטבעו בארץ שעריה אמרו שירה, אמרו מי שיוציא השערים יוציא גם אותנו, לכך אמר אסף מזמור שהוא ממשפחת קרח.

ואפשר לומר דפירוש רש"י ופירוש התוספות עולים בקנה אחד, ולדבר אחד נתכוונו, דעל ידי ששפך

שערי התשובה פתוחים תמיד לדופקי בתשובה ואף בזמן הגלות

לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים וכו', כדלים וכרשים דפקנו דלתיך וכו' (מתוך נוסח הסליחות)

לכאורה יש להבין מה שאנו מדמים את ענין בקשת הסליחה והכפרה מאת הקב"ה, לתחנונים של עני ורש העומד בפתח, ודופק וממתין שיפתחו בפניו השערים. וכעין זה מצינו גם בפיוט וכל מאמינים בראש השנה ויום הכיפורים, שאומרים 'הפותח שער לדופקי בתשובה', שענינו שהקב"ה פותח את השערים בפני הדופקים עליהם ושבים בתשובה, ויש להבין מה הם אותם השערים הנעולים שאנו צריכים לדפוק עליהם, ולבקש מהשי"ת לפתוח אותם על ידי התשובה ובקשת הסליחה.

ונראה לפרש בהקדם מה שאמרו חז"ל (ב"ק נה ע"א) אמר רבי יהושע, הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו, והקשו בגמרא מדוע הוה סימן יפה לו, אילימא משום דכתיב טוב וכו', אימא 'טבעו בארץ שעריה' (איכה ב, ט), אלא הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה, שמבראשית עד 'וירא אלקים את האור כי טוב' (בראשית א, ד) לא כתיב טי"ת. נמצא שהאות טי"ת הראשונה המוזכרת בתורה, הוא בתיבת טוב שבפסוק וירא אלקים את האור כי טוב, ועל כן הרואה טי"ת בחלום יצפה לטובה. והוסיף המהרש"א (חידושי אגדות ד"ה הרואה) שלזה נתכוון דוד במה שביקש

הקב"ה חמתו על העצים והאבנים, בזכות זה יכולים בני קרח לומר מזמור, משום דיועיל להם תשובה. והוא, דהנה הרבה עבודות היו עושים בבית המקדש, עבודת השחיטה, וזריקת הדם, והקטרת הקטורת, והדלקת הנרות וכו', ועבודות אלו אי אפשר לנו לקיים בזמן הזה שבית המקדש עומד בחורבנו. אבל בתוך כל העבודות הללו היה גם את מצות הוידי שהיתה בצוותא עם הקרבנות, שכל מי שהביא קרבן היה סומך ידיו עליו ומתודה, ועבודה זו לא נאבדה מאתנו, דתשובה לעולם מועילה.

וענין זה דלעולם מועיל תשובה, מרומז במה שנשאר השערים האלו בשלימותם וטבעו בארץ, וכמו שביאר מרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע (דברי יואל ליל ראש השנה אות ח) מה דאיתא בגמרא (ע"ז ד ע"ב) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, לא היה דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב (תהלים קט, כב) 'ולבי חלל בקרבי', אלא למה עשה, שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד. ופירש רש"י (ד"ה לומר לך) גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים. ואיך נתוודע לכל ישראל שבאמת הועילה לדוד תשובה, זהו על ידי שערי בית המקדש, וכמו דאיתא בגמרא (שבת ל ע"א) אמר רבי יהודה אמר רב, מאי דכתיב (תהלים פו, יז) 'עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו', אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם מחול לי על אותו עון, אמר לו מחול לך, אמר לו עשה עמי אות בחיי, אמר לו בחייך איני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע. כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה, אמר

שלמה עשרים וארבעה רננות ולא נענה, פתח ואמר (שם כד, ז-י) 'שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד', רהטו בתריה למיבלעיה, אמרו 'מי הוא זה מלך הכבוד' אמר להו 'ה' עוזו וגבור'. חזר ואמר 'שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה', ולא נענה. כיון שאמר (דברי הימים ב' ו, מב) 'ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך', מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון. הרי דעל ידי שערי בית המקדש הראה הקב"ה שהועילה תשובתו של דוד. וביאר שם רבינו, דמטעם זה נוהגים לומר לדוד מזמור בליל ראש השנה, כדי לעורר ענין זה שהתשובה מועלת לעולם.

ולפי זה יש לומר, דלפיכך דוקא שערי בית המקדש נשאר בשלימותן לאחר חורבן הבית, להראות כי ענין התשובה לא ניטל מאתנו, וגדולה היא התשובה שמועילה לעולם. ואם כן שפיר דברי רש"י והתוספות אחד הם, כי ממה שנשאר שערי בית המקדש בשלימותם, נעשה לנו מזמור על ידי ששפך הקב"ה את חמתו על העצים והאבנים, ולעולם ישאר לנו שריד ופליט בתשובה.

ומהשתא יעלה כמין חומר דברי הגמרא בבבא קמא הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו, וכפירוש המהרש"א שם שמה שביקש דוד מהקב"ה עשה עמי

אות לטובה, כוונתו היתה לבקש על האות טי"ת, שהרואה טי"ת בחלום יהיה זה סימן יפה לו. וביאור הדברים הוא, דהנה דוד המלך ביקש מהקב"ה עשה עמי אות לטובה, שיראו שונאיו כי נמחל לו אותו עוון, והבטיחו הקב"ה כי לאחר מותו יעשה לו אות זה, ונתקיימה הבטחה זו על ידי שנפתחו שערי בית המקדש המרמזים על התשובה בהזכרת שמו של דוד, ומטעם זה גם כן לא נשרפו השערים בחורבן בית המקדש רק טבעו בארץ שעריה.

וזה שאמרו בגמרא על מה שהקשו מדוע הוה סימן יפה לו, אילמא משום דכתיב טוב וכו', אימא 'טבעו בארץ שעריה' דגם במה שנאמר טבעו בארץ שעריה יש בו אות לטובה, שהרי מה שלא נשרפו השערים אלא טבעו בארץ, הוא בזכות שחלקו השערים כבוד לדוד, שעל

ידם נתפרסם לכל שנמחל לו אותו עון, ועל דבר זה ממש כבר ביקש דוד המלך עשה עמי אות לטובה, שיפרסם שנמחל לו העוון וידעו הכל שהועילה תשובתו, וזהו אות לטובה, שהקב"ה מקבל תשובת כל יחיד, והיינו הרואה טי"ת בחלום יצפה לטובה.

ומעתה על פי זה יש לפרש נמי מה שאנו מדמים את תפלותינו לעני העומד בפתח, ודופק על השער בתשובתו, והקב"ה פותח לו את אלו השערים, כי הכוונה בזה הוא לעורר את ענין השערים, המרמזים על ענין התשובה שנשאר להיות לנו לשריד ופליט, שהתשובה מועלת לעולם, ואף שהרבינו לחטוא ולפשוע, מכל מקום השערים פתוחים תמיד לקבל בסליחה וכפרה את הדופקים בתשובה.

